

Veliki Prasak

ČASOPIS ATEISTA SRBIJE

velikiprasak.com

Za Hiča

1949–2011.

Kristofer Hičens

Intervju – Ljubiša Rajić:

SPC JE ZGODNA
ZA POLITIČKO
SLUĐIVANJE
NARODA

Branislav Subotić:

DISKRIMINACIJA
ATEISTA NA POPISU
STANOVNIŠTVA

Predrag Stojadinović:

PRAZNOVERJE

broj 3 /
januar 2012.

ATEISTI
SRBIJE

ATEISTI
SRBIJE

VELIKI PRASAK

časopis Udruženja „Ateisti Srbije“

Izdavač:

Udruženje „Ateisti Srbije“

Kontakt telefon:

063/706-1593

Glavni i odgovorni urednik:

Marin Gligo

Redakcija:

Voja Antonić

Vladimir Božanović

Milena Burgić

Daniel David

Marija Dudić

Marko Ekmedžić

Milan Polovina

Jelena Radojčin

Predrag Stojadinović

Branislav Subotić

Lektori:

Milena Burgić

Daniel David

Dizajn i prelom:

Daniel David

Lidija Šijačić

Miloš Matić

Račun za donacije:

275-0010220911638-21

Primalac:

Udruženje „Ateisti Srbije“

Svrha uplate:

Donacija za časopis

Sadržaj

Uvodna reč	3
<i>Autor Marin Gligo</i>	
Diskriminacija ateista na popisu stanovništva	4
<i>Autor Branislav Subotić</i>	
Osnovi evolucije – Drugi deo: evolucija u prošlosti ...	6
<i>Autor Miloš Babić</i>	
Intervju – Ljubiša Rajić: SPC je zgodna za političko slušivanje naroda	11
<i>Autori Marin Gligo, Marko Veličković</i>	
Praznoverje	15
<i>Autor Predrag Stojadinović</i>	
Nastanak univerzuma – Prvi deo	17
<i>Autor Marko Ekmedžić</i>	
Klerikalizacija – politički fenomen	20
<i>Autor Mirko Đorđević</i>	
U susret jubileju – kratka istorija hrišćanstva	22
<i>Autor Igor Maksimović</i>	
„Beli anđeli“ na delu	26
<i>Autori Predrag Stojadinović, Marin Gligo</i>	
Astrologija – između sujeverja i pseudonauke	30
<i>Autor Voja Antonić</i>	
Irinej vs. Evropa	33
<i>Autor Saša Butorac</i>	
Pismo Isusu	35
<i>Autor Milan Janić</i>	
Bertrand Rasel	37
<i>Autor Milan Polovina</i>	
Bezbožni humor	39

web: ateisti.com i velikiprasak.com

e-mail: redakcija@velikiprasak.com

Dragi neštovci

U našem društvu ne postoji mnogo „pravih vernika“. Pod tim pojmom podrazumevam one ljude koji se trude da slede doktrinu i dogme određene konfesije. Kod nas je najbrojnija pravoslavna. I najtvrdi vernici će se složiti da ovde nema mnogo pravih pravoslavaca. Isto tako, ni deklariranih ateista nema mnogo, a i mnogi koji ne veruju u boga, ne žele to glasno da izgovore, pa se i ne treba čuditi zašto su ateisti u Srbiji marginalizovani.

Među svim onima u sredini, najbrojniji su ljudi koji imaju veru u neku višu silu, ali ne umeju ili ne žele da je definišu. Oni će vam reći da nisu oni za Crkvu, da ne veruju popovima i da ne vole da im daju pare, da slave slavu tradicije radi, ali da nisu ni nevernici, tj. ateisti. Kada ih upitate u šta veruju, odgovor je da veruju da „ima nešto“. To nešto može biti neka energija, neki viši um koji sve prati, neka čudna harmonija koja je ipak kontrolisana, pa i sama priroda kojoj su pridodate natprirodne osobine. U najvećem broju se neće ni upustiti u objašnjavanje tog što „zasigurno postoji, jer oni prosto osećaju da je tako“. Što je najvažnije, svako od njih ima svoju sopstvenu zamisao tog nečeg. Nijedna teorija ili objašnjenje se neće u potpunosti poklopiti, a opet, sve veoma liče jedna na drugu.

Zbog svega ovoga ćemo ih nazvati „neštovci“. Mnogi od njih bi se ljutili što ih uopšte svrstavamo, jer njihova želja uglavnom i jeste da budu van svih postojećih kategorija. I to je u redu. Najdosadnije rasprave i jesu one gde ljudi jedni druge pokušavaju da svrstavaju u razne kategorije u kojima ovi drugi

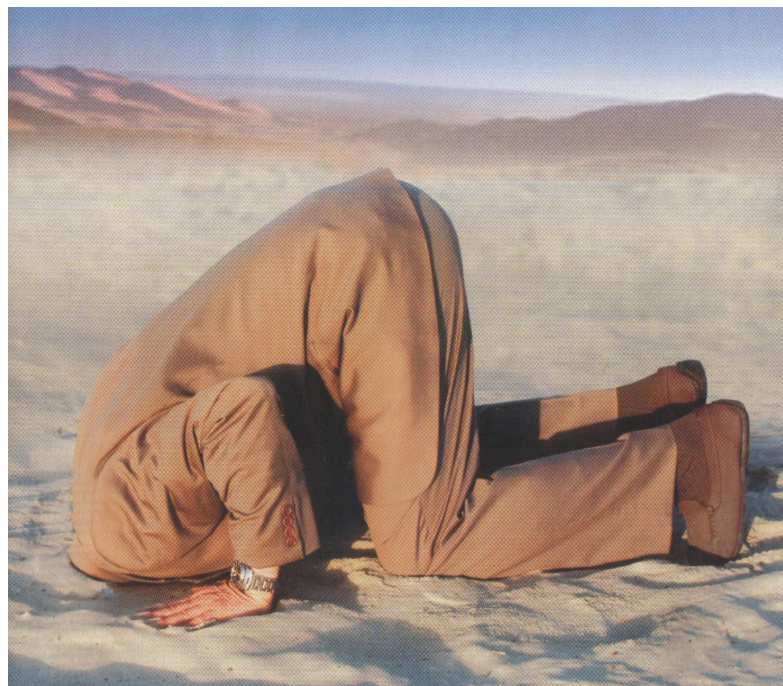
ne žele da budu. Štaviše, moja lična iskustva sa neštovcima su mahom pozitivna. Nikad vam jedan neštovac neće nametati njegovu veru i njegov pogled na svet, što se ne može reći niti za iskrene vernike, niti će pokušati da argumentima pobija vaše verovanje, poput nekog militantnog ateiste. To treba poštovati. Uglavnom će podjednako uvažiti i vašu duboku veru u nekog od bogova i vašu jasno iskazanu neveru. Svoj život će, uglavnom, živeti kao i da to njegovo „Nešto“ ne postoji, tj. njegove svakodnevne životne odluke, velike i male, neće zavisiti od postojanja tog „Nečeg“.

Ipak, to ne znači da je njegova pozicija najispravnija, niti da je ta njegova sredina zlatna. Problem sa neštovcem je u tome što on, u stvari, ne želi da se suoči sa time u šta tačno veruje. Kada bi to uradio, shvatio bi da je to njegovo Nešto u stvari njegova subjektivna hipoteza, ničim potkrepljena, plod njegove mašte, tj. njegovog uma. Samim tim i kredibilitet takvog jednog entiteta i nije baš veliki. Pripadnici različitih konfesija se mogu pozivati na svete knjige, na hiljade godina postojanja te vere, na velike ljude iz prošlosti i sadašnjosti koji takođe veruju u njihovog boga,

milione drugih vernika i slično, a neštovac samo i isključivo na svoje lično iskustvo i doživljaj. Naravno da ni teze ovih prvih nemaju neki naročit kredibilitet, ali je njima svakako lakše da na ovaj način pravdaju svoje verovanje, pred sobom i pred drugima.

Osim toga, tim ostavljanjem otvorenih vrata za natprirodno, neštovac takođe otvara vrata i mnogim drugim zabludama. Ne tvrdim da neštovci ne mogu biti skeptični, ali svakako su podložniji manipulacijama od strane ljudi koji se oslanjaju na tu otvorenost ka natprirodnim.

Postojanje neke više sile ili bića koje ima uticaja na sve naše živote je suviše bitno pitanje da bismo ga tek tako ostavili po strani ili prepuštali našim ličnim maštanjima. Ne postoji nijedan razlog zašto

bismo to preispitivanje, taj razgovor sa samim sobom, izbegavali i odlagali. Smatram da bi otvoreno suočavanje neštovaca sa svojim verovanjima dovelo do porasta broja deklariranih ateista u našem okruženju. Brzo bi se to njihovo Nešto pretvorilo u jedno obično ništa. Doduše, jedan tvrdokorni ateista i ne može drugačije očekivati. ■

Diskriminacija ateista na popisu stanovništva

Već od prvog dana popisa, građani su prijavljivali Udruženju „Ateisti Srbije“ da popisivači odbijaju da ih upišu kao ateiste ili nereligiozne, da ostavljaju nepopunjenu rubriku „veroispovest“, da ih upisuju kao neizjašnjene, da ih bez pitanja upisuju kao pravoslavne i da podatke o veroispovesti ili sve podatke upisuju grafitnom olovkom.

Popis stanovništva Republike Srbije je završen. Kao što su Udruženje „Ateisti Srbije“ i Koalicija za sekularnu državu upozoravali još pre popisa, bilo je mnogo nepravilnosti u vezi sa izjašnjavanjem stanovništva o veroispovesti. Jasno je da su ateisti i na ovom popisu stanovništva bili diskriminirani i da rezultati upravo završenog popisa neće dati pravu sliku o broju vernika i ateista u Republici Srbiji, kao što ih nisu dali ni rezultati popisa iz 2002. godine.

Najpre, Republički zavod za statistiku, koji je organizovao i sproveo popis, nije ispoštovao preporuke Eurostata, iz kojih se može videti da se etnička pripadnost smatra etničkom karakteristikom, a da se jezik i religija smatraju kulturalnim karakteristikama, a preporučeno je i izbegavanje izraza „nacionalnost“ pri popisivanju etničke pripadnosti. Suprotno tome, Zavod je, pri izradi popisnice, rubrike „nacionalna pripadnost“, „maternji jezik“ i „veroispovest“ grupisao u odeljak „etnička obeležja“. Time je veroispovest dovedena u vezu s etničkom pripadnošću (iako su etnička pripadnost i veroispovest dve potpuno odvojene karakteristike), što je dovelo do zbušnjavanja kako popisivanih građana, tako i popisivača. Ono što je dodatno zbušnjivalo popisivače i građane je sam naziv rubrike „veroispovest“. Takav naziv je implicirao da svaki

građanin mora imati neku veroispovest, a ne da može biti i ateista ili nereligiozan. Svakako je bilo besmisleno upisivati „ateista“ u rubriku „veroispovest“, jer ateizam to nije. U Eurostatovim preporukama navedena je i definicija religije: „Religija se generalno posmatra kao set uverenja i običaja, koja obično uključuje verovanje u postojanje božanskog ili višeg bića, snage ili principa po kome ljudi usmeravaju svoje živote u praktičnom i moralnom smislu.“ Imajući u vidu situaciju u Srbiji, jasno je da ovakvom popisnicom nećemo dobiti precizan broj vernika čija je religioznost u skladu sa ovom definicijom.

U Vodiču za popisivače, koji je objavio Zavod, nalazi se i uputstvo za grupu „etnička obeležja“, u kojem se navodi: „Lice može sebe da smatra pripadnikom neke veroispovesti iako nije upisano u knjigu pripadnika te veroispovesti. Građani nisu dužni da se izjasne o svojoj veroispovesti, pa u tom slučaju upišite: nije se izjasnio.“ Iako je u tom istom vodiču pisalo da se mora upisati tačno onako kako mu građanin kaže, ovako formulirano uputstvo je zbujnilo popisivače, koji, očigledno, nisu imali adekvatnu obuku. Rezultat toga je odbijanje mnogih popisivača da upišu građane kao ateiste ili nereligiozne. U takvim slučajevima, ili su ostavljali prazan prostor, ili su upisivali „nije se izjasnio“, što, sva-

kako, nije isto što i jasno izraženo opredeljenje poput „ateista“, „agnostik“ ili „nereligiozan“.

Već od prvog dana popisa, građani su prijavljivali Udruženju „Ateisti Srbije“ da popisivači odbijaju da ih upišu kao ateiste ili nereligiozne, da ostavljaju nepopunjenu rubriku „veroispovest“, da ih upisuju kao neizjašnjene, da ih, bez pitanja, upisuju kao pravoslavne i da podatke o veroispovesti ili sve podatke upisuju grafitnom olovkom. Građani su nastavili da prijavljuju nepravilnosti sve do poslednjeg dana popisa, a Udruženje „Ateisti Srbije“ je na zvaničnom sajtu svoje kampanje, „Popis 2011“, objavilo galeriju pojedinih prijava: <http://popis2011.com/nepravilnosti/>

Nisu pomogla ni obraćanja medijima predstavnika Republičkog zavoda za statistiku. Dnevni list „Blic“ je 4. oktobra objavio tekst pod naslovom „Propao Zukorlićev poziv na bojkot popisa u Sandžaku“, u kojem se, između ostalog, navodi izjava Zvonimira Pavlovića, pomoćnika direktora Sektora za statistiku Vojvodine i člana Gradske popisne komisije Novog Sada: „Niko do sada nije odbio da da podatke, a nismo imali čak ni slučaj da je neko tražio da bude upisan kao ateista.“ Iako to, očigledno, nije bilo tačno, ova izjava je sigurno obeshrabrila neke građane da se izjasne kao ateisti. Iako su još neki mediji preneli ovu izjavu i

taj podatak, demanti iz Zavoda nikad nije upućen. Takođe, tokom popisa je nekoliko puta izjavljeno od strane Zavoda da prijava po pitanju veroispovesti nema, iako ni to, očigledno, nije bilo tačno, pošto je i samo Udruženje prosledilo direktno Zavodu neke od tih prijava.

Podsećamo, ni na prethodnom popisu, na kojem je popisano samo 0,5% ateista, takođe „nije bilo nikakvih prijava“. Ako se to uzme u obzir, kao i činjenica da metodologija nije promenjena ni za ovaj popis, može se zaključiti da je u očima Zavoda 2002. godine posao popisivanja veroispovesti uspešno obavljen, tj. da je, po njihovom mišljenju, stvarno stanje na terenu upravo takvo. Iz svih relevantnih socioloških

Član popisne komisije Novog Sada: „Nismo imali čak ni slučaj da je neko tražio da bude upisan kao ateista.“

istraživanja koja su se doticala te teme, jasno se može videti da je to daleko od istine.

Kako su sve građani bili onemogućavani da se na popisu izjasne kao ateisti ili nereligiozni, pokazuju sledeći primeri prijava građana Udruženju „Ateisti Srbije“.

„Danas, 1.10.2011, popisivač je odbio da me upiše kao ateistu, odnosno nereligioznog, insistirajući na tome da to ‘ne može’ i da mora da se stavi ‘ne izjašnjava se’, čime je popisivač izvršio prekršaj. Da li ovo da prijavim nadležnom licu (ko bi to uopšte bio u ovom slučaju?). U svakom slučaju, obaveštavam Vas.“

„Dragi ateisti,

Na popisu bratu i meni popisivačica nije unela da smo nereligiozni, nije napisala ni ateisti ni slovima da se nismo izjasnili, već je polje ostalo prazno. Ja sam na opštini Čukarica i planiram da odem da se žalim.

Devojka je bila fina i delovalo je kao da je zbunjena šta tamo da mi piše i na kraju ništa nije napisala, iako sam baš insistirala da tamo lepo napiše.“

„Poštovani, pišem Vam povodom nepravilnosti u toku popisa. Naime, danas je popisivač odbio da me evidentira kao ateistu sa razlogom da su njima zvanično rekli da ljude koji nisu pravoslavci, katolici, muslimani zapišu kao ‘ne izjasnjava se’. Zatim smo devojka i ja okrenuli call centar 0800/33-55-99, koji ste vi stavili na sajt i takođe nam je devojka preko telefona rekla to isto. Dakle, zvanični stav popisivačke komisije je da se ateista tumači kao ‘ne izjašnjava se’, to nije nepravilnost u radu popisivača, već sama greška u sistemu, koliko vidim.“

„U nedelju, 2.10.2011, popisivač mojoj majci i meni nije dozvolio da se izjasnimo kao ‘nereligiozne’ ili ‘ateisti’, uz obrazloženje da to nije veroispovest. Rečeno nam je da se, u tom slučaju, beleži da se nismo izjasnile. Ja sam se pobunila, međutim, dobila sam ponovo isti odgovor – da se ne možemo tako izjasniti. Nakon toga popisivač je ostavio praznu rubriku i kod mene i kod moje majke. Nije upisano čak ni da se nismo izjasnile, barem ne u našem prisustvu.“

„Veliki pozdrav. Upravo mi je bio popisivač koji je odbio da upiše da sam NERELIGIOZAN, uz opasku da može da upiše da sam komunist. Ja to sve imam na video snimku koji sam rad da vam pošaljem. Obavestio sam Republičku komisiju za popis.“

„Poštovani,

Juče prilikom popisivanja sam pogrešno obaveštena da se ne mogu izjasniti kao ateista, već sam uneta kao ‘nije izjašnjen/a’, jer sam od popisivačice dobila objašnjenje da, ili sam pravoslavne veroispovesti, ili se vodim kao da se nisam izjasnila. Tek danas vidim da je to netačno. Da li nekako mogu da promenim taj podatak?“

„Popisivač je sve odrađivao što je

brže moguće, što je i meni odgovaralo, jer je došao baš kada sam imao goste. Kada je došao red da se izjasnim po pitanju vere, rekao sam mu da sam ateista, na šta je on rekao ‘ma dobro’, ili nešto slično. Nisam tada obratio pažnju šta je pisao, jer sam osluškivao šta gosti pričaju. Kada sam pogledao šta je upisao, video sam da me upisao pod pravoslavnog.“

„U nedelju, 9. oktobra 2011, obavljen je popis u mojoj kući u Bačkoj Palanci. Nepoznato mi je kako se zove osoba koja je vršila popis, ali se taj podatak može proveriti.

Gospođa koja je vršila popis nije mi postavila pitanje u vezi s jezikom i veroispovešću. Dok je popunjavala formular za mog sina, zatražila sam da pogledam svoj formular i tada videla da je, bez moje dozvole, upisala jezik: srpski, veroispovest: pravoslavna. Kada sam se pobunila što je to uradila samoinicijativno, rekla je da su dobili takvu instrukciju.

Tražila sam da to ispravi i napiše da sam ateista, ili bez veroispovesti. Odgovorila je da ne može to da napiše, nego samo da se nisam izjasnila.“

„Poštovani,

Besan sam najviše na sebe jer me je lukavi popisivač naveo na tanak led i zatekao nespemnim, pa sam pošlusao njegovu laž da nije predviđen odgovor ATEISTA na izjašnjavaње o veroispovesti.

Najlepše vas molim da učinite nešto i vidite

1. kako mogu da prijavim tog popisivača i

2. da se u tu moju rubriku konačno upiše ATEISTA“

Da li su ove pojave rezultat nemara ili ciljanog delovanja sa željom da se dobiju određeni rezultati, ostaje nam svima da nagađamo. Ono što je sigurno je to, da veštačko uvećavanje broja vernika, tj. umanjanje broja ateista, ide na ruku jedino daljoj klerikalizaciji Republike Srbije i nastavku kršenja njene Ustavom garantovane sekularnosti. ■

Drugi deo: evolucija u prošlosti

U prethodnom broju smo objasnili činjenicu evolucije: neizbežnu promenu genetičkog sastava vrsta kroz procese varijacije i selekcije, koja, isto tako neizbežno, vodi do promene vrste, brzinom koja zavisi od snage selektivnih pritisaka. Ali, na osnovu čega znamo da li se (i kako) ovaj proces odvijao u prošlosti?

Dokazi koji pokazuju evolutivnu istoriju sveta dolaze iz više različitih izvora: genetike, fosilnog zapisa, iz razvojnih tragova, kroz ugneždenu hijerarhiju (morfološku, biohemijsku, fiziološku), kroz biogeografiju... Svaka od ovih linija dokaza se sastoji od desetina hiljada ili miliona nezavisnih činjenica i o svakoj se mogu napisati (i pisane su) mnoge knjige. U okviru ovog teksta, ograničićemo se na nekoliko primera iz dve direktne linije dokaza za evolutivnu prošlost života. Prvo ćemo opisati dva evolutivna prelaza koji su nam poznati na osnovu fosilnog zapisa; a u sledećem broju opisaćemo nekoliko direktnih činjenica iz genetičkog koda današnjih životinja.

1. Poreklo i struktura fosilnog zapisa

Svi znamo šta se događa sa mrtvim životinjama: njihovo telo se raspada, truleći dok od njega ne ostane praktično nikakvog traga.

U veoma retkim slučajevima, telo životinje se može naći u uslovima koji omogućavaju procese *fosilizacije*. Ovi procesi, najčešće, neće očuvati ništa od početne organske materije; telo u potpunosti istruli, ali iza sebe ostavi trag, otisak svoje strukture u okamenjenim mineralima. Postoji više različitih procesa kojim se ovakvo očuvanje može desiti; dva osnovna su **otisci** i **mineralizacija**.

Otisci nastaju tako što organizam potone u blato (ili mulj), koje se zatim osuši. Organizam istruli potpuno, a u sledećem naletu kiše novi sloj peska ili blata prodre u rupu koja je tako nastala. U toku mineralizacije sedimenta, kojom blato postaje kamen, ova dva sloja blata ostaju odvojeni. Kasnije nastali kamen se može po ovom procepu odvojiti, ostavljajući nam otisak davno istrulelog tela.

Postoji nekoliko različitih vrsta *mineralizacije* od kojih je najvažnija *permineralizacija*. U ovom slučaju, organizam potone u sedimente veoma brzo, nakon čega minerali-

ma bogata voda iz okoline prodre u ostatke i iza sebe ostavi mikrokristale; organski delovi organizma se u ovim uslovima polako raspadnu, ali nakupljanje mikrokristala ostavlja iza sebe kamen u obliku prethodno postojeće kosti.

Ovi procesi su dobro poznati modernoj nauci i možemo ih posmatrati uživo u prirodi. Pažljivim kopanjem, mogu se u tlu naći ostaci koji su u svim stepenima fosilizacije, od potpuno svežih, preko polufosilizovanih, do fosila kod kojih je tkivo potpuno zamenjeno mineralima.

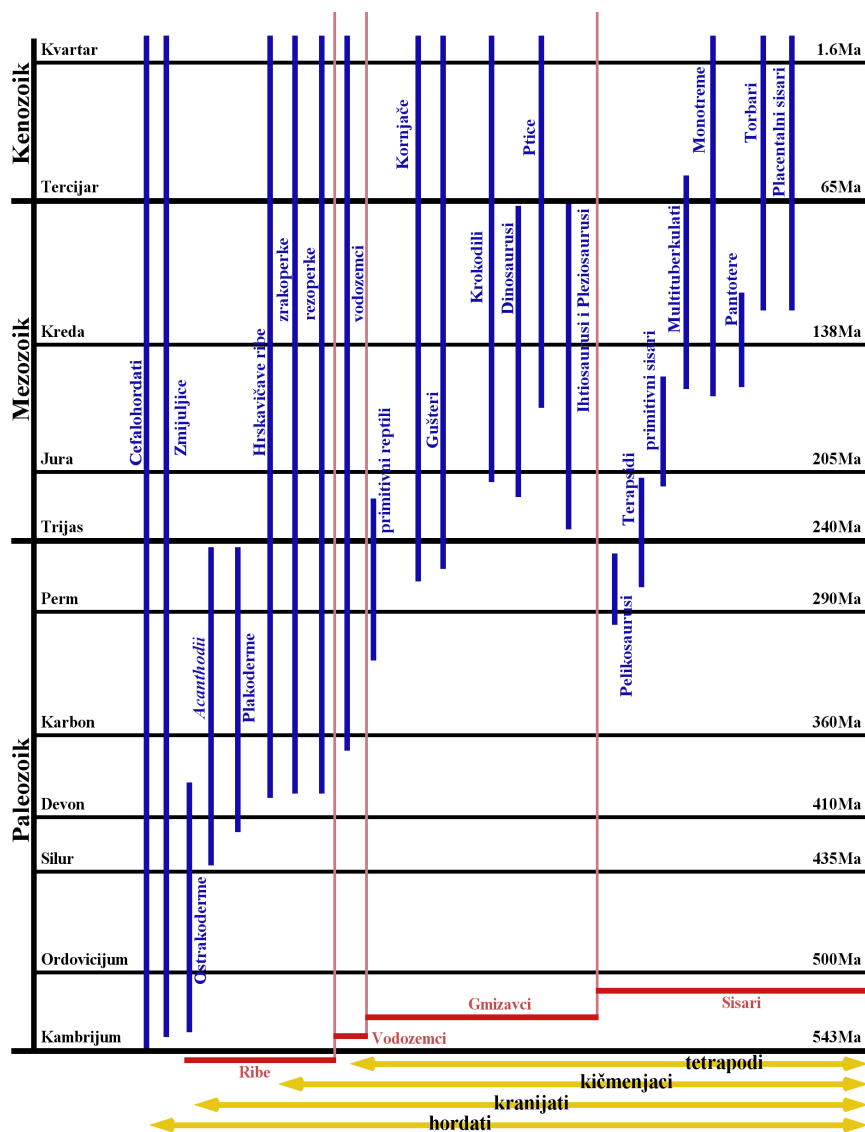
Ali, u kakvom su stanju kosti koje se na ovaj način očuvaju? Najčešće, nažalost, ne u najboljem. Najveći delovi fosila koje imamo su – mrvice. U mnogim stenama se pod mikroskopom jasno mogu videti fosilizovani parčiči žvakanih kostiju ili komadići koji su se fosilizovali nakon što je životinja rastrgnuta i delimično pojedena. Postoje čitavi geološki slojevi, metrima duboki, koji nisu ništa drugo do okamenjene naslage kokolita, ribljeg izmeta

u kome se nalazi gomila sažvakanih ostataka drugih organizama. Čak i čuvane fosilne naslage, kao što su one iz Kambrijumskog doba, sadrže uglavnom ovakve komade i mrvice. Od preostalih fosila, velika većina je delimična: pojedinačni odlomljeni udovi, pojedine kosti, ili otisci pojedinih delova tela.

Tek veoma mali deo fosila čine skeleti celih životinja. Oblasti u kojima se ovakvi fosili najčešće nalaze, kao što su prastara priobalna područja ili močvare, predstavljaju veliko naučno blago. Iz ovog razloga, mi čak i danas imamo kompletne fosile samo malog broja svih vrsta koje su nekada postojale. Ali,

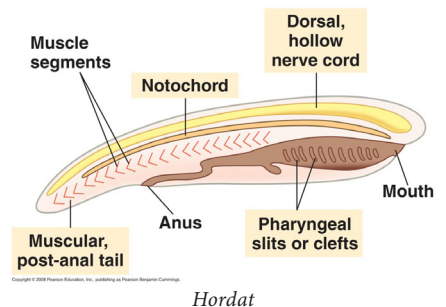
kroz vekove pažljivog traganja, paleontolozi su uspeali da nakupe dovoljan broj ovih okamenjenih kostiju i da nam omoguće da vidimo efekat koji su procesi evolucije imali na život u davnim vremenima.

Pre svega, mi vidimo *postepen nastanak vrsta* kroz procese nasleđivanja sa modifikacijama. Recimo, možemo uzeti grupu organizama poznatu kao *hordati* (Chordata), koju čine svi organizmi kojima je nervni sistem organizovan u snopu na leđima, što uključuje i kičmenjake. Ako pogledamo gde u geološkim slojevima nalazimo fosile kojih vrsta, dobijamo sliku koja izgleda otprilike ovako:

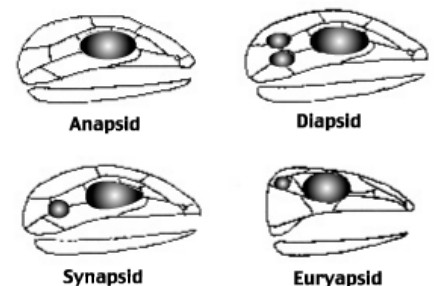

Sa leve strane je naziv geološkog doba, sa desne starost sloja u milionima godina.

Ako pratimo ovaj proces, možemo da vidimo postepenu evoluciju današnjih kičmenjaka. Prvo su nastali osnovni hordati, koji su prosto imali hrskavičavu nit na leđima iznad snopa nerava. Zatim su nastali kičmenjaci, kod kojih je ta nervna nit postala zaštićena kičmom. Sledi evolucija lobanje, koja štiti mozak, pa zatim vilice, vezane za lobanju. Iz ove grupe nastaju ribe, koje se dele na različite grupe, od kojih jedna postaje predak prvih vodozemaca.

Od tih ranih vodozemaca se zatim odvaja nekoliko različitih grupa koje se svrstavaju u klasu gmizavaca. Jedna grupa, anapsidi, postala je predak današnjih kornjača. Druga grupa, diapsidi, postala je predak današnjih reptila i ptica. Treća grupa, sinapsidi, postala je predak sisara. Za svaki od ovih pravaca imamo mnogo fosila, koji pokazuju postepenu evoluciju osobina na koje smo navikli u današnjim organizmima.

Svaki od koraka koje vidimo među fosilima je primer procesa nasleđivanja sa modifikacijama. Fosili pokazuju kako se kod potomaka vrste evoluciono menjaju osobine, tj. postaju malo drugačije od roditeljskih generacija i kako postepeno nakupljanje tih razlika

može da proizvede potpuno nove karakteristike.

Kako se takve promene konkretno događaju? Uzmimo dva upečatljiva primera iz sheme evolucije hordata i pogledajmo direktno.

2. Evolucija tetrapoda

Jedan od ključnih prelaza u fosilnom zapisu je nastanak prvih kopnenih životinja, prvih *tetrapoda*. Ove životinje su imale kičmu, četiri uda, prste na krajevima tih udova i sposobnost da žive i hodaju po tlu. Prvi tetrapodi su bili vodozemci i preci današnjih gmizavaca, sisara i ptica, kao i mnogih izumrlih grana (između ostalih i dinosaurusa). Njihovi preci su bile ribe.

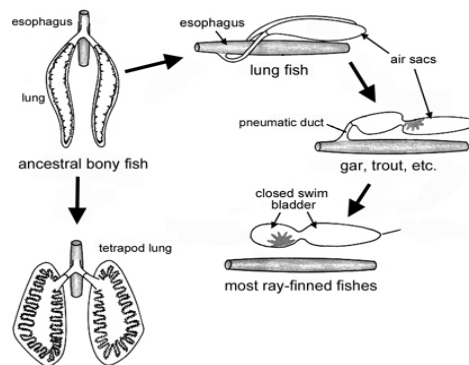
Kako jedna riba može da izađe na kopno? Fosili nam pokazuju ovaj proces veoma detaljno.

Prvi ključni korak u ovom razvoju se odigrao daleko pre nego što je bilo koji kičmenjak stupio na suvo tlo. Molekularni, genetički i morfološki dokazi pokazuju da su već rane koščate ribe posedovale takozvanu gastričku kesicu: proširenje sa strane jednjaka, u koje je riba mogla da „proguta“ vazduh, što olakšava plivanje. Ribe sa ovakvim kesicama mogu da plutaju, dok ribe bez njih – na primer, ajkule – moraju neprestano

predmet selekcije. Kod riba u otvorenoj vodi, ona je postala ključna za plivanje i razvila se u današnju vazдушnu bešiku.

Kod riba u plitkim i mutnim vodama siromašnim vazduhom, ova kesica se nalazila pod drugačijim selektivnim pritiskom. U ovakvoj vodi ribi je dostupno veoma malo kiseonika, a blato koje zaustavlja protok kroz škrge čini stvari još gorim. Otud, gastrička vrećica je kod njih postala prokrvljena, omogućavajući ribi da iz progutanog vazduha apsorbuje kiseonik. Takođe, svaka mutacija koja pomera otvor kesice bliže ustima je pozitivno selektovana, pošto smanjuje verovatnoću da progutani vazduh završi u želucu (gde kiseonik ne može efikasno da se apsorbuje).

Ovaj put evolucije je doveo do nastanka primitivnih ribljih pluća,

koja možemo i dan-danas da vidimo kod nekoliko ribljih grupa. Primer ovoga su ribe gar i amija među zrakoperkama i riba dvodihalica među rezoperkama.

Pre oko 400 miliona godina, kopnene biljke su konačno počele da stabilizuju priobalne ekosisteme, što je vodenim životinjama pružilo mogućnost novih načina života i novih izvora hrane. Usled suše, ili čak prosto ciklusa plime i oseke, ove oblasti su često ostajale izolovane (u vidu muljevitih bara odvojenih od otvorene vode) i bile su siromašne kiseonikom. Otud, nije čudno što u fosilnim nalazištima iz priobalnih ekosistema ovog perioda često nalazimo upravo mno-

go riba dvodihalica. Jedna grupa ovakvih riba, po imenu ripidistija (*Rhipidistia*), posebno je značajna.

Ove ribe su imale i pluća i škrge, kao i današnje dvodihalice. Takođe, dok su „zraci“ u perajama zrakoperki vezani direktno za osnovni skelet, kod ripidistijanskih riba i drugih rezoperki ovi „zraci“ su bili vezani za snažne kosti i mišiće.

U fosilnom zapisu vidimo kako su se ripidistijanske ribe, izložene novim selektivnim pritiscima, brzo prilagodile svojoj novoj okolini. U okviru prilagođavanja na život u plićaku (umesto plivanja u dubokom moru), telo kasnijih ripidistija postaje spljošteno, oblik lobanje se menja, rep postaje prav. Zbog hroničnog nedostatka kiseonika, pluća postaju efikasnija i podeljena na dva dela. Konačno, kosti peraja postaju veće i snažnije, a i mišići postaju snažniji. Ovakva peraja su skoro neupotrebljiva za plivanje kroz duboku vodu, ali su veoma korisna za razgrtanje gustog bilja u plićaku i za puzanje kroz mulj. Primer jedne ovakve ribe je bio eustenopteron (*Eusthenopteron*):

Eusthenopteron

Pritisci okoline su proizveli mnogo vrsta veoma bliskih *Eusthenopteronu*, ali koje su se još više odmakle od riba. Jedan lep primer ovoga je panderihtis (*Panderichthys*):

Panderichthys

Pošto više nije bilo selektivnog pritiska koji održava postojanje leđnih i analnih peraja, kod panderihtisa su ona zakržljala. Ostao je samo rep i kratka peraja na veoma snažnim i koščatim udovima. Po-

U tlu se mogu naći ostaci koji su u svim stepenima fosilizacije, od potpuno svežih, preko polufosilizovanih, do fosila kod kojih je tkivo potpuno zamenjeno mineralima.

da ulažu energiju i plivaju, jer, u suprotnom, potonu na dno okeana. Ova gastrička kesica je postala

vrh toga, kosti u okviru ovih udova su postale potpuno diferencirane, i to na veoma specifičan način: humerus, ulna i radius u prednjim udovima i femur, tibija i fibula u zadnjim udovima. Takođe, pojavila se hoana, prolaz u kosti koji povezuje nosnu šupljinu sa ustima, što omogućava disanje kroz nos.

Ovakve „puzeće vrste“ se šire i granaju u toku sledećeg perioda. Imamo mnogo prelaznih fosila iz ovog perioda, koji pokazuju razne vrste životinja sličnih panderihtisu (recimo, *Ventastega* ili *Elginerpeton*). Fosil koji nas posebno zanima je zvan tiktalik (*Tiktaalik*):

Tiktaalik

Kod tiktalika, vidimo još par malih promena. Najvažnije za nas su promene u strukturi udova: veza između kostiju koja je kod panderihtisa bila čvrsta, kod tiktalika postaje savitljiva (drugim rečima,

Jedan od ključnih prelaza u fosilnom zapisu je nastanak prvih kopnenih životinja, prvih tetrapoda.

nastaje zglob). Povrh toga, neki od „zraka“ u okviru peraja postaju zadebljani, što omogućava životinji da se lakše odupre od tla i, samim tim, da lakše puzi po zemlji; ova zadebljanja su u obliku niza falanĝijalnih kostiju (tj. kostiju prstiju).

Ova zadebljanja potpadaju pod selektivni pritisak za lakše kretanje kroz mulj i preko kratkih distanci na suvom tlu. Posle samo par miliona godina, vrste koje su nasledile ove osobine se šire svetom toliko, da neke od njih nalazimo u mnogim naslagama priobalnih područja u svetu. Jedan primer ova-

kve uspešne vrste je akantostega (*Acanthostega*):

Acanthostega

Ova „žaboriba“ je imala i pluća i škrge. Mada su kosti lobanje identične kasnijim vodozemcima, oblik lobanje je još uvek riblji. Rep još uvek ima riblje karakteristike, sa perajem na leđnoj strani. Veza između lobanje i ostatka tela je riblja. Zubi i dalje imaju lavirintsku strukturu, nasleđenu od ripidistiĝanskih riba. I dalje postoji lateralna linija, organ koga ribe koriste da osete vibracije u vodi (ali koga kasniji vodozemci nemaju). Kada se sve uzme u obzir, nemoguće je reći da li se radi o ribi ili o vodozemcu – *Acanthostega* je savršena prelazna forma između dve klase živih bića.

Kod akantostege, raspored i broj kostiju u „rukama“ i „nogama“ je identičan onome koga vidimo kod svih kopnenih kičmenjaka (guštera, ptica, sisara...). Pozicija stopala je, međutim, još uvek prilagođena vodenom životu i nepogodna za hodanje po suvom tlu. Ovaj razvoj vidimo kod jedne srodne vrste iz istog perioda, ihtiostege (*Ichtyostega*):

Ichtyostega

Udovi ihtiostege su prvi koji su direktno prilagođeni za hodanje po suvom tlu. Još su prisutne razne riblje osobine: zglob između lobanje i kičme, oblik kičmenih kostiju, rep tipičan za rezoperke, lateralna linija... Međutim, vodozemacke osobine su toliko izražene, da se ihtiostege obično klasifikuje kao rani vodozemac.

To nas dovodi i do kraja ovog

prelaza. Počeli smo od ribe. U svakom koraku smo videli nasleđe sa modifikacijama: potomak prethodne vrste je kopija sa malim brojem promena. Ali, rezultat cele sekvence je vodozemac.

Ni u jednom trenutku nema nastanka nečeg potpuno novog, uvek se radi prosto o malim promenama na prethodno postojećim organima i udovima. Ni u jednom trenutku nije potrebna neka ogromna, katastrofalna mutacija u izgledu ili strukturi životinje. Fosilni niz oslikava tačno ono što možemo da predvidimo posmatrajući evolucione procese danas u prirodi.

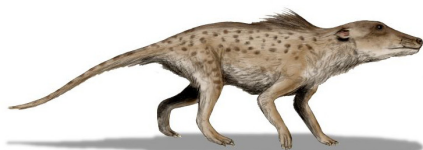
3. Evolucija kitova

Nastanak kitova počinje od mesožderskih kopitara iz izumrle grupe *Pakicetidae*. Ove životinje su bile grabljivci koji su lovili plen u okolini reka ili u plitkoj vodi. Nisu bile dobri plivači, ali su bile prilagođene za lov u plićaku, uključujući i veoma specifičnu građu uha koja je omogućavala jasan sluh i na vodi i na suvom.

Adaptacija pakicetida na život u vodi se može videti kod sledećeg ključnog prelaznog fosila, *Ambulocetus natans*. Ovo stvorenje je imalo običan dugački sisarski rep, četiri kratke noge, zadnje noge sa velikim, proširenim stopalima sličnim perajima. Donekle, postoji sličnost sa današnjim morskim lavovima, osim što je struktura skeleta očigledno bliska kitovima i delfinima. Lobanja veoma kitolika, sa tipičnom izduženom njuškom koju vidimo kod današnjih delfina. Nozdrve su još na istom mestu kao i kod drugih sisara. Kroz analizu izotopa kiseonika, znamo da je *Ambulocetus* živeo i u morskoj i u slatkoj vodi, najverovatnije u ušćima velikih reka.

Veoma zanimljiv aspekt *Ambulocetus* je njegov sluh: vide se prvi tragovi adaptacije vilične kosti za prenos zvuka. Ova povećana ose-

tljivost na podvodne tonove je *Ambulocetusu* povećavala sposobnost lova, a dugoročno je postavila temelje za nastanak eholokacije kod kitova i delfina.

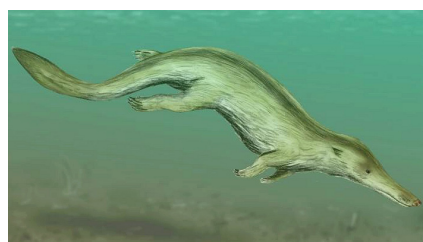

Pakicetus

Ambulocetus

Dalju evoluciju možemo da pratimo u grupi vrsta poznatoj kao *Remingtoncetidae*. Iz fosilnog zapisa nam je poznato šest vrsta iz ove grupe, koje su cvetale u priobalnim područjima današnje južne Azije punih sedam miliona godina. *Remingtoncetidae* su postale potpuno morske životinje: za razliku od *Ambulocetusa*, njihovi udovi su postali kraći i zdepastiji, bolji za plivanje, ali lošiji za hodanje po tlu. Takođe, u okviru njihove lobanje se dogodila još jedna ključna promena – polukružni kanali u unutrašnjem uhu, kritični organi za održavanje ravnoteže, postali su znatno manji. Mnogi paleontolozi smatraju da je ovo bila kritična tačka u evoluciji kitova: kada se ova promena jednom dogodila, dalja evolucija je mogla da teče samo u pravcu sve veće zavisnosti od mora.

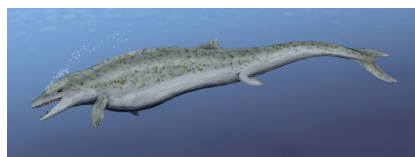
Kutchicetus, jedan od *Remingtoncetidae*

Sledeća grupa koja ilustruje nastanak kitova su *Protocetidae*. Najpoznatija vrsta iz ove grupe je *Rodhocetus*. Ovaj organizam je

imao građu tela veoma sličnu *Ambulocetusu*, osim što su zadnje noge zakržljale skoro do neupotrebljivosti, a prednje postale nesposobne za hodanje po tlu. *Rodhocetus* je mogao da puži po zemlji, ali nije više mogao da zaista hoda. Rep je postao masivan i adaptiran za plivanje.

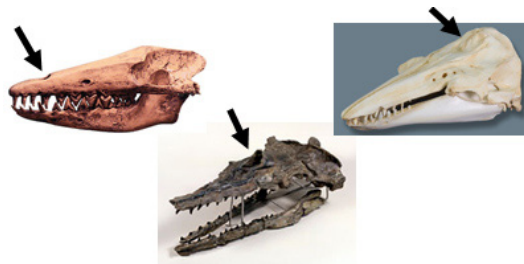
Nakon ovog koraka, evoluciona linija ranih kitova razgranala se u raznim pravcima, ka raznim oblicima, veličinama i dužinama. Među mnogim primerima iz ovog perioda je *Basilosaurus*. Ova vrsta nije direktan predek današnjih kitova, ali je vrlo srodna i njeni fosili pokazuju dalju specijalizaciju za život u dubokoj vodi. Radi se o skoro potpuno kitolikoj životinji, ako se ignoriše postojanje zakržljalih i sada već potpuno neupotrebljivih zadnjih udova. Rep pokazuje tragove postojanja repnog „peraja“ kakvo imaju kitovi. Nozdrve se stapaju u jednu rupu koja se pomera više uz gornju vilicu.

Dorudontinae je grupa koja je živela u istom periodu kada i *Basilosaurus* i, verovatno, jeste predek svih današnjih kitova. Poznato je devet različitih vrsta *Dorudontinae*, od kojih je na donjoj slici prikazana vrsta *Dorudon atrax*. Zadnje noge su još manje nego kod *Basilosaurusa*, druge osobine su skoro identične. Ista situacija je sa još nekoliko sličnih vrsta nađenih u ovom periodu: radi se o kitovima sa zadnjim nogama. Ove zadnje noge su, iako zakržljale, i dalje bile funkcionalne: koleno je još uvek postojalo i funkcionisalo, kao i prsti. Sluh se razvio još malo u poređenju sa *Protocetidae*, ali još uvek nije bilo eholokacije. Mozak je, takođe, i dalje bio veoma mali, uporediv sa mozgom njihovih predaka.

Dorudon atrax, podvrsta *Dorudontinae*

Od ove tačke sledi evolucija modernih *Cetacea*. Eholokacija nastaje kod prvih *Odontocetes*, kitova sa zubima, koji i dan-danas koriste zube za proizvodnju eholokacionih signala. Imamo fosile više desetine vrsta iz ovog prelaza. Nedugo nakon ovoga, razvija se grupa vrsta koja je paralelno imala i zube i takozvanu „kitovu kost“ (baleen), koju moderni kitovi koriste za filtriranje mikroskopskih organizama iz morske vode. Primer ovoga je grupa *Aetiocetus*, u okviru koje imamo fosile četiri različite vrste. Vredi primetiti da na fosilima iz ovog perioda vidimo i pomeranje nozdrva uz lobanju, ka poziciji na vrhu glave koja postoji kod današnjih kitova.

Pomeranje nozdrva

Pored velikog broja fosilnih kitova sa zakržljanim nogama i, čak, današnjih kitova koji još uvek imaju malu „ploveću“ kost (poslednji ostatak pelvisa), tu su i drugi atavizmi: kitovi i dalje imaju ostatke sisarskog čula njuha, na primer.

***

Sve gorenavedeno je samo mali izbor iz jedne linije dokaza evolucije u prošlosti. U sledećem broju, obradićemo dokaze iz drugog pravca, na osnovu tragova evolucije u genomu živih organizama. ■

Napomena:

Autor ovog teksta *nije* povezan sa Udruženjem „Ateisti Srbije“. Njegov web-sajt *TeorijaEvolucije.com* je religijski neutralan i bavi se isključivo naučnim činjenicama bez uplitanja bilo religije, bilo ateizma.

SPC je zgodna za političko sluđivanje naroda

Univerzitet u Beogradu progutao bi i alhemiju i astrologiju i hiromantiju kao nauku, ako bi to naložila Vlada i ako bi se za to dale pare.

U oktobru je održan popis stanovništva u Srbiji. Vi ste na tribinama i u izjavama za medije izražavali neslaganje sa načinom popisi- vanja nacionalnosti i veroispovesti. Da li mislite da će pitanje o veroispovesti i sam proces realno odgovoriti na pitanje o broju vernika u Srbiji?

Samo pitanje o veroispovesti i nacionalnosti je tako postavljeno u upitniku da bi student sociologije ili psihologije, koji polaže metode istraživanja, pao na ispitu. Nažalost, ono nije ne- stručno postavljeno, ono je namerno tako formulisano da bi se dobili željeni odgo- vori, to jest odgovor da je većina stanov- ništva religiozna i to pravoslavno religio- zna. Nijedna brojka o veroispovesti neće biti pouzdana. Za uzvrat, naši političa- ri i SPC će biti zado- voljni.

Bogoslovski fakultet je 2004. godine uveden u sastav Beograd- skog univerziteta. Da li je time prekršen princip sekularnosti i

da li je time ugrožena osnovna uloga univerziteta da edukuje stan- ovništvo? Kakav status i formu imaju slični fakulteti u razvijenim

zemljama? Šta izjednačavanje teo- logije sa npr. nuklearnom fizikom znači za obrazovanje u Srbiji?

Bogoslovski fakultet je u svo- je vreme Zakonom o univerzitetu isključen iz sastava Univerziteta u

Beogradu, a vraćen je, koliko pam- tim, odlukom Vlade o ništavnosti prethodne odluke, sve sa potpi- som tadašnjeg potpredsednika Vlade, Miroljuba Labusa. Odredbe statuta Bogoslov- skog fakulteta su u suprotnosti sa Ustavom Republi- ke Srbije, sa važe- ćim Zakonom o univerzitetu i sa Zakonom o zabra- ni diskriminacije kada je reč o na- stavniciima i, pre svega, studentima, jer ograničava- ju upis praktično samo na pravo- slavne studente kojima odgovara- juće svešteno lice dâ preporuku. Osim toga, Bogo- slovski fakultet je, već svojim nazi- vom Pravoslavni bogoslovski fakul- tet, pre toga Bo- goslovski fakultet Srpske pravoslav- ne crkve, izvan okvira akadem- skih običaja, jer se

time samoodređuje kao škola za sveštenike jedne verske zajednice. Time univerzitet gubi sekularnost. Osim toga, na izbor nastavnika i na samu nastavu presudan uticaj ima Srpska pravoslavna crkva, što nije

slučaj ni sa jednom drugom institucijom u odnosu na bilo koji drugi fakultet. Onog časa kada je Bogoslovski fakultet postao deo univerziteta, bilo kakva nadležnost SPC je morala da se ukine, bez obzira na to o čemu je reč, čak i kada je reč o dogmatici. Da pojednostavim, na Bogoslovskom fakultetu ne bi više smela da se predaju, na primer, pravoslavna dogmatika i liturgija, već dogmatika i liturgija svih iole značajnijih religija kao

Onog časa kada je Bogoslovski fakultet postao deo univerziteta, bilo kakva nadležnost SPC je morala da se ukine.

potpuno jednakih i ravnopravnih. A ako SPC želi sveštenike, onda bi se u SPC organizovao stručni sveštenski ispit.

Teološki fakulteti u Skandinaviji, da govorim o području koje najbolje poznajem, a koji su po tradiciji u sastavu državnih univerziteta, i dalje imaju dosta jak uticaj, jer su to većinski protestantske zemlje. Međutim, bilo ko bilo koje vere, agnostik ili ateista, ima prava da se upiše, a nastavnik ne mora biti protestant čak ni u Norveškoj, u kojoj je protestantska crkva još uvek državna crkva. Osim toga, oni se, iako i dalje školuju prvenstveno sveštenike, sve više približavaju strukturi fakulteta za studije religije. Dakle, odvajaju se od konfesionalnih i polako pretvaraju u naučne institucije.

Ja ne smatram da postoji neki sukob između vere i nauke. Vera je, grubo određeno, osećanje pojedinaca i grupa ljudi da postoji neka natprirodna sila iznad i izvan njih

koja odlučuje o njima kroz milosrdan, osvetoljubiv ili trgovinski odnos ili neku kombinaciju tih odnosa. Iskaz „Ja verujem“ nije analitički, već emocionalni iskaz, on se ne može ni dokazati, ni opovrgnuti. Sledstveno tome, njegova istinitost se ne može proveravati, već se on može samo konstatovati kao takav. Nauka je, pak, stvar određenih postupaka kojima se dolazi do saznanja o objektivnoj stvarnosti. Iskaz „Ovo je voda“ jeste analitički i razumski iskaz, on se može i dokazivati i opovrgavati i uvek podleže nekom od naučnih dokaznih postupaka. Sledstveno tome, njegova istinitost se može proveriti. Reč je, dakle, o dve, s tačke gledišta nauke, sasvim odelite sfere ljudskog postojanja, osećajnoj i razumskoj. Zato neko može da bude i vernik i naučnik, on ili ona, jednostavno, operišu u dve različite ravni.

Svaka crkva, da pojednostavim, ima svoju osnovnu ulogu posrednika između vernika i, opet da pojednostavim, boga, ali može pokušati i pokušava da uđe u svetovnu sferu i postane posrednik između vernika i države i, konačno, ima ambiciju da postane deo države. S te tačke gledišta posmatrano, postoji ozbiljan sukob između vere koja se institucionalizuje u versku zajednicu i njenih organa s jedne i nauke i njenih institucija s druge strane. Pojedinci unutar crkve i njene institucije, negde više, negde manje, pokušavaju da izađu u svetovne okvire i utiču na nauku. Uz određene izuzetke tokom istorije, hrišćanska crkva je sistematski radila protiv nauke, kočila njen razvoj i, kada je to smatrala potrebnim, proganjala naučnike. Borba za autonomiju univerziteta i nauke bila je, prvenstveno, borba za autonomiju i slobodu od crkve. Ona se mešala i još uvek se meša u medicinu, biologiju, geologiju, sociologiju, psihologiju, antropologiju, politikologiju, arheologiju, pravo,

uopšte, sve humanističke, društvene i prirodne nauke koje izučavanjem objektivnog sveta obaraju njen autoritet, a, na primer, tehničke nauke ostavlja na miru i rado se služi njihovim dostignućima. Naravno, postoje i velike razlike između i unutar pojedinih hrišćanskih, islamskih i judaističkih zajednica (da ne idem dalje). Ja ovde govorim o osnovnom toku razvoja.

S tačke gledišta nauke, pojmovi Bog, Sveti duh, Čistilište i slični mogu biti posmatrani i proučavani kao proizvodi ljudskog duha, ali ne kao empirijski saznatljivi i spoznatljivi objekti. Sveto pismo, Kur'an, Talmud, sve su to, s tačke gledišta nauke, sinkretička književna dela (uz fikciju sadrže i elemente istorije, prava, običaje i slično). Arheolozi su prekopali Bliski istok uzduž i popreko, skoro kao da je nečija bašta, u traganju za dokazima za pojedine delove Svetog pisma; geolozi su napravili razne modele mogućih kataklizmičkih poplava; astronomi su proračunali položaj nebeskih tela u ovom ili onom trenutku; istoričari su pregledali brda dokumenata iz starog veka; tekstolozi su utvrđivali odnose iz-

Uz određene izuzetke tokom istorije, hrišćanska crkva je sistematski radila protiv nauke, kočila njen razvoj i, kada je to smatrala potrebnim, proganjala naučnike.

među različitih verzija svetih spisa i načine na koje su oni glasanjem ili naredenjima proglašavani svetim ili apokrifnim i tako dalje. Za nauku je merodavno to što ti nauč-

nici kažu i što se može proveriti, a ako se u nečemu pokaže da postoji greška, ona se ispravlja, postavlja se nova hipoteza, koja se opet proverava. Šta o tome misli SPC ili neka druga verska zajednica, potpuno je irelevantno s naučne tačke gledišta. Ali, način na koji SPC ili neka druga verska zajednica misle i donose svoje odluke o tim ili nekim drugim pitanjima, jeste, naravno, mogući objekat za neku od društvenih ili humanističkih nauka.

Predmet naučnog – politiko-loškog, sociološkog i psihološkog – istraživanja može biti i to što je Univerzitet u Beogradu na svom Nastavno-naučnom veću i Save-tu prihvatio odluku Vlade o vraćanju Bogoslovskog fakulteta u njegov sastav i time, automatski, proglašenje teologije naukom. Sve-ga nekoliko nas glasalo je protiv, a smenjeni smo nedugo zatim. Moj je utisak da bi Univerzitet u Beogradu progutao i alhemiju i astrologiju i hiromantiju kao nauku, ako bi to naložila Vlada i ako bi se za to dale

pare. Ne bi me iznenadilo da i baba Vangu prihvati kao nastavnika iz istih razloga, jer već imamo slične sa titulom profesora. Valjda će i taj kukavičluk i oportunitizam jednog dana biti ozbiljno dokumentovani i objašnjeni.

U Srbiji je nivo ulaganja u obrazovanje na vrlo nezavidnom nivou u poređenju s razvijenim demokratskim zemljama. S druge strane, ulaganje u verske zajednice je, srazmerno ekonomskoj moći, na višem nivou ovde nego u tim zemljama. Da li naša država uopšte ima strategiju ulaganja i koji je odgovor na jednostavno pitanje – šta je za Vladu Srbije prioritet ulaganja?

Za Vladu Republike Srbije apsolutni prioriteti su što duže ostati na vlasti i, za to vreme, strpati što više para u sopstvene džepove i obezbediti svoje bližnje. Naravno, ima časnih izuzetaka; ovde govorim o najuticajnijem delu političke, privredne i ostale elite u Srbiji. Zato

su ulaganja u obrazovanje i nauku potpuno ispod onog nivoa nužnog za jednu modernu zemlju, a ulaganja u verske zajednice, čitaj – SPC, daleko iznad toga, tim pre što je SPC praktično oslobođena bilo kakvih obaveza i bilo kakve kontrole, pa je zgodna i za pranje novca, sređivanje drugih poslova i političko slušivanje naroda. Dokle će to da traje, ne znam, ali da nanosi štetu Srbiji, to odgovorno tvrdim.

Vi ste naučno vezani za Skandinaviju, koja je na globalnom nivou primer sekularnog društvenog uređenja. Kakva su Vaša iskustva sa konkretnim mehanizmima kojima se ovaj princip ostvaruje u skandinavskim zemljama?

Onde gde je protestantska crkva ostala državna, ona podleže zakonima i propisima koji važe za državne institucije. Dakle, mora da sprovodi odluke državnih organa, čak i kada joj se to ne sviđa, tj. mora da poštuje zakone (što kod nas nije slučaj). Nije, naravno, sve tako jed-

nostavno, tim pre što su to izrazito multietnička i viševeraska društva, pa i pokušavaju da utiču na mnoge stvari u svetovnom životu. Ali, sem povremenih pokušaja pojedinaca iz pojedinih verskih zajedni-

Raspravu na Festivalu nauke ne smatram uspešnom, kao sagovornike dobio sam islamskog jeftinog zabavljača i neukog pravoslavnog veroučitelja.

ca i ponekad samih zajednica, ne usuđuju se da pokušaju da utiču na nauku. Čak ni teološki fakulteti u sastavu univerziteta ne pokušavaju da utiču na naučni rad na drugim fakultetima, naprotiv, iako ponekad ima žalbi da imaju previše uticaja, pokušavaju da se po naučnosti što više izjednače sa njima. A u školskoj nastavi je ideja hrišćanske veronauke već odavno napuštena i zamenjena predmetom u čijem se okviru učenicima predstavljaju različita shvatanja života, među kojima i hrišćansko. Oni spremaju decu za život u multikonfesionalnoj, a ne monokonfesionalnoj zajednici; u velikoj meri izbegavaju da od njih prave male vernike i vaspitavaju ih za trpeljivost prema drugima. Naravno, ni to nije baš idilično, ali je bitno uočiti da se mi i oni krećemo ka različitim ciljevima.

Nedavno ste učestvovali na Festivalu nauke u debati sa predstavnicima verskih zajednica na temu nauke i religije. Da li smatrate da takve debate mogu stvarno doprijeti dijalogu između sekularista i klerikalaca? Kakav je Vaš stav o

uključivanju predstavnika desničarskih klerikalnih organizacija u debate sa civilnim sektorom na teme u vezi sa sekularnošću? Gde je etička granica za učestvovanje u debatama?

U načelu, smatram da uvek valja voditi dijalog sa neistomišljenicima, koliko da bi se čuli njihovi argumenti toliko i da bi se proverili sopstveni. To znači da ću rado raspravljati javno sa vernicima, pa i sa više klerikalno usmerenim ljudima, ali ne o tome zašto veruju. To je tema proučavanja za sociologe, psihologe, antropologe... Za mene je, kao filologa, nezanimljivo da raspravljam zašto veruju, baš onoliko koliko i da sa nekim raspravljam zašto je zaljubljen. Prosto konstatujem da je to tako. Za uzvrat, voljan sam da raspravljam na šta konkretna vera nekoga obavezuje u etičkom smislu; a najviše koju ulogu u društvu, pa i u nauci, igra ili pokušava da igra određena verska zajednica kao društvena institucija.

To je za mene ključno pitanje, jer ono je vododelnica između progresivne, neutralne, konzervativne ili reakcionarne uloge. Zato ću rado raspravljati i sa onima koji su konzervativni vernici, koji, na primer, zagovaraju registrovan bračni život u heteroseksualnoj porodici kao jedini, po njima i za njihovu veru, ispravan način odnosa između muškarca i žene. Ili neku drugu konzervativnu vrednost. To je, prosto, njihovo pravo. Za mene granica ide kod onih koji to svoje shvatanje nameću kao jedino ispravno i dozvoljeno za sve, koji drugima osporavaju pravo da misle drugačije, a sebi uzimaju pravo da svoje shvatanje uzdignu na pijedestal jedinog mogućeg za ceo jedan kolektivitet, na primer, srpski narod i da ga definišu preko tog svog shvatanja (da ne ulazim sada u to koliko su takve i slične definicije preko nekih obrazaca kulture uopšte relevantni za takve definicije). Ali, ako je nužno, ući ću u raspravu i sa njima,

ne zbog njih već zbog publike, zbog onih na koje i oni i ja želimo da utičemo, oni nagovaranjem i jednostranošću, ja ubeđivanjem i naučnim argumentima. Tim pre kada je reč o mladima, jer, kako nedavno reče jedan od poznatih srpskih nacionalista: *Mi smo počeli, sada stižu generacije koje smo mi školovali devedesetih i dvehiljaditih.*

Ali, kada počnu, kao što čine, da zagovaraju i upražnjavaju nasilje, onda njima treba da se bave policija, tužilaštvo i sud. Onda više nema razgovora, jer ni sa lopovima, silovateljima ili ubicama ne vode se javne rasprave, već se oni kažnjavaju, pa se onda može pokušati sa rehabilitacijom. Srpska pravoslavna crkva se nikada nije ogradila od upravo takvih, a mnoge je često i obilato podržavala.

Svoju, pak, raspravu na Festivalu nauke ne smatram posebno uspešnom. Ja sam se spremio da raspravljam o odnosu između religije i nauke sa Radovanom Bigovićem, čovekom sa kojim se može voditi ozbiljna rasprava na pristojnoj akademskoj razini, a dobio sam kao sagovornike sa one verske strane jednog islamskog jeftinog zabavljača i jednog neukog pravoslavnog veroučitelja, koji su skakali sa stvari na stvar, upadali u reč ili bili nesposobni da se zaustave, zaobilazili temu rasprave i, uopšte, skrenuli razgovor na desetu stranu. Mi čak nismo stigli ni dotle da jasno definišemo osnovne pojmove u raspravi, šta je vera, a šta je nauka. Kriv sam, ipak, ja; suviše sam navikao na akademske rasprave u kojima se sagovornici pristojno smenjuju, u kojima se mora držati teme, u kojima nisu dozvoljeni populistički trikovi i emocionalni ispadi i slično i dopustio sam da oni vode igre na njihovom terenu. No, svako ima pravo da pogreši. Žao mi je samo što su slušaoci mogli da dobiju mnogo više od onoga što su dobili. Valjda će drugi put biti bolje. ■

Praznoverje

Verovanje u tvrdnje za koje ne postoji ni najmanja indikacija da bi mogle biti istinite je ne samo besmisleno, nego i veoma opasno. Takvi ljudi su podložni najgorim manipulacijama od strane raznih prevaranata.

Ne postoji razlika između sujeverja i religije. Tačnije, jedina razlika je u tome što religija ima institucije koje su dovoljno moćne da mogu da zahtevaju poštovanje. Takođe, religijske institucije to rade već vekovima, pa je postalo sasvim normalno bezrazložno poštovati njihove neracio-

Postavljanje pitanja i kritikovanje nije zabrana verovanja.

nalne tvrdnje i delovanja i kloniti se kritike, dok je kritika ostalih sujeverja prihvatljivija; tačnije, toleriše se, iako se i tada ljudi koji veruju u bilo koju glupost mršte i ljute kada neko kritikuje ili uopšte dovodi u pitanje njihova neosnovana verovanja.

Uvek se takve diskusije završavaju izjavom „Ali ja u to verujem!“ **Pa veruj, niko ti ne brani!** Postavljanje pitanja i kritikovanje nije zabrana verovanja.

Ako neko smatra da je postavljanje pitanja i objektivna razumna logička kritika nekog verovanja isto što i sprečavanje/zabranjivanje tog verovanja, onda taj neko, definitivno, nije siguran u to u šta veruje i, dodatno, uopšte nije zainteresovan da sazna da li je to u šta veruje istina ili nije.

Ja želim da znam da li je nešto u šta verujem istina ili nije. Meni je bitno da verujem u istinu. Meni je

istina najvažnija i najvrednija. Ali, to ne znači da sebe ubedim da je nešto istina, već da objektivno, naučno, činjenično, logički proverim i potvrdim da li je istina ili nije.

Ljudi kojima je istina vredna sposobni su da promene svoja mišljenja, stavove, verovanja. Ljudi koji smatraju da je kritika napad nisu. Njima je verovanje vrednije od istine. Njih ne zanima da li ve-

ruju u potpuno neverovatnu priču, kao, na primer, da je neka osoba džogirala po vodi, njima je bitno da veruju.

Verovanje u tvrdnje za koje ne postoji ni najmanja indikacija da bi mogle biti istinite je ne samo besmisleno, nego i veoma opasno. Takvi ljudi su podložni najgorim manipulacijama od strane raznih prevaranata, kao što su nadrile-

kari, poput Miroljuba Petrovića i Tatjane Đorđević, vračare (Kleopatra, Zorka i slični), ali i mnogi drugi!

Zbog toga ćete često čuti čitav arsenal kvazidokaza i kvaziindikacija za mnoge besmislene tvrd-

Ljudi koji veruju u jednu vrstu apsurdna sasvim normalno će primetiti greške i obmane u drugim, suparničkim besmislicama, ali neće biti sposobni da taj isti kritički pristup primene na svoje neosnovano verovanje.

nje u koje ljudi veruju. Apsolutno svaki takav dokaz, svaka indikacija koju ćete dobiti kao opravdanje za verovanje u magiju (crveni konac, beli luk ili sveti duh, potpuno je svejedno) biće laž, obmana, trik ili logička greška. Najgore od svega je to, što će ljudi koji veruju u jed-

nu vrstu apsurdna sasvim normalno primetiti greške i obmane u drugim, suparničkim besmislicama, ali neće biti sposobni da taj isti kritički pristup primene na svoje neosnovano verovanje.

Na primer:

- Mormon-ske zlatne ploče su smešne i besmislene, ali kamene nisu.
- Verovanje u magični donji veš je smešno, ali verovanje da obična voda iznad koje neko mahne rukom i promrmlja neku glupost postaje magična, to nije.
- Verovanje da ćeš imati sreće ako nađeš detelinu sa četiri lista je smešno, ali verovanje da ćeš imati sreće ako nađeš tri zrna pšenice u travi na Kalemegdanu, to nije.
- Verovanje da je Ksenu pre 75 miliona godina pobio ljude, zarobio njihove duše i onda im izbrisao memoriju je smešno, ali verovanje da je Isus ležao mrtav u pećini tri dana i onda ustao dobro naspavan, to nije.
- Verovanje da Hari Poter postoji i kada kaže „Duro“ pretvara neku stvar u kamen je smešno, ali verovanje da, kada pop izgovori „Са страхом Божијим и вером приступите“, hleb i vino postaju meso i krv Isusa (koje onda vernik još i proguta), to nije.

I tako dalje...

Praznoverja, sujeverja, jednako kao i religija, ne zaslužuju pošto-

vanje. Da ponovim: praznoverja, sujeverja i religija ne zaslužuju poštovanje jer su jedno te isto. To što ih ljudi koji su obmanuti da veruju u neku specifičnu priču vide kao drugačije, kao važne ili validne, samo dokazuje da su ti ljudi obmanuti i ni na koji način ne dokazuje da je to verovanje ispravno. Milioni ljudi veruju u besmislicu poput horoskopa, milioni ljudi veruju u

Praznoverja, sujeverja i religija ne zaslužuju poštovanje jer su jedno te isto.

besmislicu zvanu feng-šui, milioni ljudi veruju u besmisleni homeopatiju i, isto tako, milioni ljudi veruju u religiju.

S druge strane, potpuno suprotna ovakvom, magijskom, načinu razmišljanja, jeste nauka. U nauci, naučnici su obavezni da kritički, skeptični pristup primenjuju na apsolutno sve, uključujući, naravno, i samu nauku i sopstvene tvrdnje, pretpostavke i verovanja. To je najveća prednost nauke i zbog toga ona pobeđuje jer, kao što je rekao Hoking, nauka funkcioniše. ■

Nastanak univerzuma (prvi deo)

„Sada imamo direktne dokaze rođenja univerzuma i njegove evolucije... Talasanja vreme-prostora su nastala pre prvog jednomilijarditog dela sekunde od početka vremena. Ukoliko ste religiozni, to je isto kao da ste upravo upoznali boga.“ – Džordž Smut (George Smoot)

Iz današnje perspektive deluje gotovo nestvarno podatak da je pre 1920. godine najveći broj ljudi, kako laika, tako i naučnika, zaista verovao da univerzum nema početak. Zapravo, verovali su da je univerzum večan, kako sa stano- višta gledanja unazad kroz vreme, tako i u smislu njegove budućnosti. Istine radi, malo njih je u to vreme verovalo i da će Sunce ikada istrošiti svoje gorivo. A onda, nakon 1920. godine, nove naučne činjenice su dovele do toga da ljudi počnu da preispituju uvrežene stavove o uni- verzumu.

U to vreme, čovek pod imenom Edvin Habl (Edwin Hubble) kori-

Zvezde i galaksije su počele da nastaju daleko nakon nastanka prvih atoma i prve svetlosti.

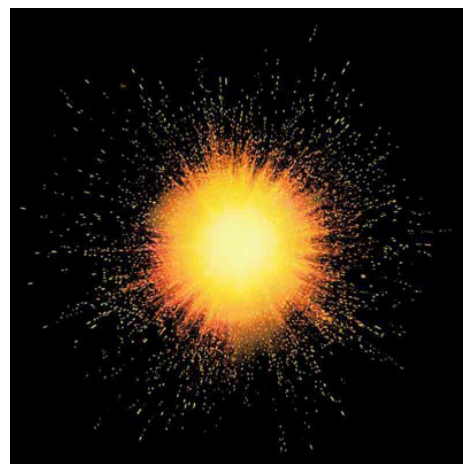
stio je najmoćniji teleskop na svetu. Držao ga je usmerenog ka zvezdanim sistemima sa milionima ili čak milijardama zvezda, koji se nazivaju galaksije, iako se tada smatralo da je ceo svemir, zapravo, naš Mlečni put. Recimo odmah i to da su gotovo sve zvezde delovi galaksija. Mi živimo u galaksiji koja se zove „Mlečni put“

(neko će reći i „Kumova slama“), koja, po svojoj prilici, ima preko dve- sta milijardi zvezda. I nije jedina, što je jedan od ključnih doprinosa Hablovih izučavanja, uz otkriće da se svemir širi, svakako. Dakle, on je otkrio da iza naše galaksije (koliko god u beskrajnom sve- miru pojmovi „ispred“, „iznad“, „gore“ i „dole“ zvučali nepraktično) postoje i druge galaksije. I ne samo to, on je čak uspeo da ih donekle uspešno i grupiše prema obliku, postavši tako ne samo čovek koji je otkrio, već i onaj koji je uspešno klasifikovao galaksije.

Rezultat Hablovog otkrića trajno je izmenio način na koji mi posmatramo univerzum, a sve shodno međusobnom kreta- nju galaksija. Habl je utvrdio da se najveći broj galaksija udaljava od drugih, i to velikim brzinama. Što je neka galaksija dalje od Zemlje, to se brže i kreće. Potom su i mnogi drugi naučnici teleskope usmerili ka dalji- nama univerzuma, uporedili podat- ke i složili se sa Hablom. Sam Habl je, prateći logiku svojih istraživanja, kao jedini ispravan zaključak izveo teoriju da se univerzum, zapravo, neprekidno širi, što je postalo pot- krepljeno istraživanjima većeg broja nezavisnih naučnika.

Jedini izuzetak od novousposta- vljenog pravila su bile galaksije koje se nalaze blizu jedna drugoj, što je, takođe, imalo svoje jednostavno

objašnjenje. Naime, kada su galak- sije blizu, gravitacija ih privlači. To- kom dovoljno dugog vremena, pri- bližavaju se sve više i sve brže, sve do trenutka dok se ne sudare. Taj

sudar nije baš pravi, katastrofalni sudar, nalik na fantastične prikaze iz filmova. Pre se može reći da se radi o sudaru gravitacionih uticaja, koji kao posledicu ima deformisa- nje galaksija. Naravno, u beskraj- u svemira, moguće je zamisliti i sudar zvezda. Ako ste ikada videli, makar i na filmu, sudar dva automobila koji su se kretali velikom brzinom, možete da zamislite, makar i otprilike (korišćenje mašte je više nego preporučeno), kako bi izgledao su- dar neke druge zvezde sa našim Suncem. U najmanju ruku, to bi bio kraj života na Zemlji. U najmanju ruku! No, o tome ne treba brinuti previše, jer se sigurno neće desiti još mnogo godina.

Na osnovu zaključaka o kretanju, odnosno međusobnom udaljavanju galaksija, rodilo se more novih ideja o samoj prirodi svemira. Zanimljivo je to, da je većina novih ideja, zapravo, bila istinita i lako dokaziva, kao da je jednim otkrićem pokrenuta prava lavina novih naučnih proboja. Najvažnija nova ideja je bila ta, da se univerzum vremenom širi. Druga važna ideja se pozabavila razdaljinom među galaksijama. Udaljenije galaksije se kreću brže od onih koje nisu toliko daleko, ili se može reći da se udaljenije galaksije kreću sve većim brzinama. To se naziva *Hablovom konstantom*.

I, kako su ljudi prihvatili nove ideje? Nove činjenice mogu izazvati velike promene, a ova činjenica je bila zbilja velika.

Hajde da napravimo jedan pravi eksperiment sopstvene mašte. Zamislite da treba da napravimo

te male bebe galaksije kao da se raspadaju do stanja izuzetno svetle i ekstremno vrelе ključajuće svemirske „čorbe“. Mogli bismo samo zapanjeno da posmatramo kako nam se pred očima čitav univerzum smanjuje do veličine obične čestice i nestaje brzinom svetlosti. Ne bi bilo neobično ni da, gledajući takav snimak unazad, pomislimo da je ceo svemir nastao ni iz čega. I upravo je taj trenutak nastanka svega, iz prividno ničega, trebalo nekako opisati i objasniti.

Možda bi najlakše bilo reći da je univerzum nastao iz nekakvog gigantskog oslobađanja energije. E, upravo je to ona tačka iz koje je nastala čitava teorija „Velikog praska“ („Big Bang theory“), koju savršeno podržava upravo činjenica da se galaksije stalno udaljavaju jedne od drugih. Dobro. A šta je to tako važno kod teorije „Velikog praska“? Po

svoj prilici, najbitnija je upravo ideja da je univerzum kakav mi danas poznajemo, zapravo, imao početak, i to vrlo definitivni, vrlo određeni početak.

I, naravno, kako je svaki naučni proboj praćen i određenom, manjom ili većom dozom

skepsе (čuveni Lord Kelvin je 1895. godine negirao bilo kakvu naučnu mogućnost da će ikada poleteti bilo kakva naprava teža od vazduha), isto se dogodilo i sa teorijom „Velikog praska“. Po poznatom, nepisanom pravilu, pojavili su se naučnici koji su, da bi sporili novu teoriju, izbacivali nove ideje i postulate, sve pokušavajući da objasne da svemir nije imao početak.

Tako je nastala direktno suprotstavljena teorija „Stabilnog univerzuma“. Da bi uspeali da objasne svoju

tezu, ti naučnici su morali, pre svega, da objasne činjenicu da se univerzum stalno širi. Prizivanjem antičkog „boga iz mašine“ („Deus ex machina“), izveli su jedini mogući zaključak, a to je da se nova materija jednostavno pojavljuje sa vremenom i tako čini da je univerzum zapravo nepromenljiv sa vremenom i suštinski večan.

Tako se, zapravo, učvrstio snažan otpor teoriji „Velikog praska“, za koju su naučnici morali da nađu još novih dokaza, kako da bi je branili, tako i da bi uspešno iz igre izbacili teoriju „Stabilnog univerzuma“.

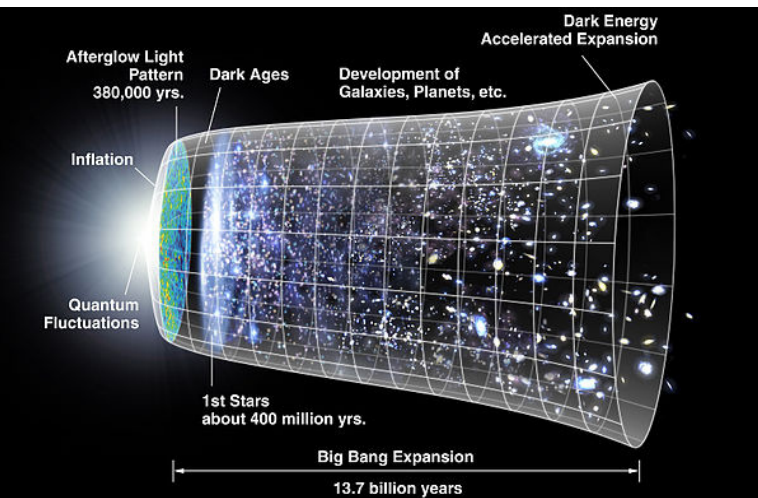
Nova otkrića iz 1965. godine su dala i teoriji „Velikog praska“ novi podsticaj. Zapravo, čitav period ubrzanog razvoja nauke i tehnologije nakon II svetskog rata je pogodio punom dokazivanju teorije „Velikog praska“.

Ključni momenti i ključne činjenice koje dokazuju teoriju „Velikog praska“ mogu se dati kao niz tema, predstavljenih u nastavku.

Kosmičko pozadinsko mitrota-lasno zračenje (Cosmic Microwave Background Radiation-CMB)

Hajde da još jednom pustimo mašti na volju. Kada pogledate noćno nebo, videćete mnoštvo zvezda, poneku planetu i, neretko, Mesec. Zamislite sada na jednom mestu sve zvezde iz celog svemira, sve planete, Zemlju, Mesec i Sunce. Potom, zamislite da sve to možete da stavite na sopstveni dlan. A onda dlan stisnete. Prema teoriji „Velikog praska“, čitav univerzum biva sabijen na veličinu manju od samog dlana. Zapravo, bio bi sabijen do veličine koju čak i nije moguće videti. Za običnog posmatrača (nekoga od nas), delovalo bi kao da je čitava materija koja čini naš svemir, potekla ni iz čega.

Isprva, univerzum je bio potpuno drugačiji od svega što možemo zamisliti. Okolnosti te prvobitne sredine su bile toliko ekstremne, da

igrani film o svim galaksijama koje se udaljavaju jedne od drugih, od početka vremena. Kako vreme prolazi, galaksije se udaljavaju sve više i više. Nakon završetka snimanja, odlučimo da film premotamo i tako posmatramo kako se galaksije približavaju jedne drugima, a sve ka trenutku njihovog nastanka, na samom početku našeg filma. Svaka velika, na spiralu nalik galaksija tako bi se prividno razbijala na jednu ili više manjih beba galaksija. Onda, gledajući još dalje unazad,

čak ni elementarni atomi nisu mogli postojati. Na primer, vrelina je bila veća nego što je moguće zamisliti. Isto važi i za pritisak. Ipak, umesto atoma, postojale su subatomske čestice, koje su tokom vremena narastale, zauzimajući sve veći prostor.

I tako, sve je nastalo na prečac, odjednom, naglo, praskovito. Otuđa i naziv „Veliki prasak“, koji je, isprva šaljivo, osmislio britanski astronom i matematičar, ser Fred Hojl (Sir Fred Hoyle), a koji se zadržao, iako bismo verovatno očekivali neki naučniji i, svakako, komplikovaniji naziv. Prema sada već uoblikovanoj teoriji, čitav svemir je „ispao“ iz te malene zapremine. Kako se širio, tako su temperatura i pritisak opadali, što je sasvim u skladu sa postulatima termodinamike. Nakon mnogo vremena (a veruje se da je svemir star blizu 14 milijardi godina), temperatura se spustila sasvim dovoljno da omogući atomima da nastanu iz subatomske i novih čestice. Negde u to vreme, koliko god bilo neprecizno govoriti o vremenskim intervalima od više stotina hiljada ili miliona godina, pojavila se i svetlost, kao vrsta zračenja nazvanog „Kosmičko pozadinsko mikrotalasno zračenje“ (CMB).

Upravo u tom momentu dolazimo do tačke koja laičkom posmatranju svemira može da deluje kao paradoks, a to je trenutak u kom je svetlost nastala pre nastanka zvezda. Zapravo, zvezde i galaksije su počele da nastaju daleko nakon nastanka prvih atoma i prve svetlosti, ponekad zgodno nazvane i „zid svetlosti“. Tom pojavom, tim finim talasnim fenomenom, završeno je rađanje teorije „Velikog praska“.

Već smo spomenuli da nauka počinje da proučava teorije drugačije od većitog univerzuma, još od dvadesetih godina dvadesetog veka. Ipak, konkretnije, decidnije formiranje same teorije „Velikog praska“ počinje negde od 1933. godine. Od tada, pa narednih petnaestak godina, matematičari i fizičari su se

znojili nad mogućnostima koje su se otvarale i nemogućnostima koje je trebalo razbiti.

Godine 1948, američki naučnik rođen u Rusiji, Georgij Antonovič Gamov (Георгий Антонович Гамов), prvi je pretpostavio da je

Univerzum kakav mi danas poznamo je imao početak, i to vrlo definitivni, vrlo određeni početak.

upravo „Veliki prasak“ izazvao CMB i prvobitnu svetlost. Već 1950. godine, još dva naučnika, Ralf Ašer Alfer (Ralph Asher Alpher, sin ruskih emigranata u SAD) i Robert Herman (ne, on nije ruskog porekla), nezavisno od Gamova, dolaze do istog zaključka. Međutim, tek je predstojao teži deo, jer je trebalo otkriti CMB svetlost da bi se moglo jasnije ukazati na „Veliki prasak“ kao trenutak stvaranja univerzuma. Ali, iako to nije baš naučni pristup, i sreća je ponekad neophodna za naučne proboje. Godine 1965, američki naučnici Arno Alen Pencias (Arno Allen Penzias, ovaj put rođeni Namac) i Robert Vudro Vilson (Robert Woodrow Wilson, rođeni Teksašanin) pukim slučajem su došli do otkrića CMB-a. Od tog trenutka, otvorilo se izuzetno široko polje izučavanja svih pojedinosti CMB-a.

Štaviše, 1992. godine NASA je u orbitu Zemlje poslala satelit COBE („Cosmic Background Explorer“), namenjen isključivo sakupljanju najnaprednijih podataka o CMB zračenju. Rezultati rada satelita su bili toliko dobri, da je direktor NASA dao vrlo originalnu izjavu tim povodom: „Sada imamo direktne dokaze rođenja univerzuma

i njegove evolucije... Talasanja vreme-prostora su nastala pre prvog jednomilijarditog dela sekunde od početka vremena. Ukoliko ste religiozni, to je isto kao da ste upravo upoznali boga.“ – Džordž Smut (George Smoot).

Poslednjih godina, otkrića i naučni naponi samo se intenziviraju. NASA je 2001. godine u orbitu poslala još sofisticiraniji satelit, nazvan WMAP („Wilkinson Microwave Anisotropy Probe“), sa ciljem da sakupi još kvalitetnije podatke od onih do kojih je došao COBE. I WMAP je opravdao očekivanja. Načinio je izoštreni snimak CMB-a, daleko kvalitetniji od onog sa COBE satelita. Pomoću tih rezultata, naučnici su mogli da fino podese svoje formule i proračune i da zakluče da se CMB svetlost pojavila nekih 379.000 godina od „Velikog praska“ (ako bismo zamislili da je celo dosadašnje trajanje univerzuma predstavljeno kao dan od 24 časa, od ponoći do ponoći, onda bi se pojava CMB svetla desila ni dve i po sekunde otkako otkuca ponoć početka dana).

I, zašto je pronalaženje CMB-a bilo toliko važno? Pa, pre svega, naučnici su predvideli postojanje tog zračenja i pre nego što je pronađeno. Ako se nauka zasniva na tim principima, jasno je da ideja ima čvrste osnove. Upravo zato je otkriće CMB-a iz 1965. godine dovelo do toga da teorija „Velikog praska“ deluje veoma kvalitetno i ispravno.

Naučnici koji se drže teorije „Stabilnog univerzuma“ ne mogu da objasne CMB. No, bar im upornosti ne nedostaje, s obzirom na to da čak i danas postoje oni u naučnoj zajednici koji se tvrdokorno drže te teorije.

Da bismo nastavili dalje, moramo da pogledamo sam kraj vidljivog svemira. U tome će nam pomoći svemirski teleskop „Habl“.

Nastavak teksta u sledećem broju. ■

Klerikalizacija – politički fenomen

Jedan ruski pravoslavni patrijarh imao je izreku: „Za crkvu je krajnje opasno da upadne u kandže klerikalizacije, a posebno da se veže za totalitarni društveni režim, jer kad režim padne, crkva ostane usamljena udovica“.

Klerikalizacija kao proces ima bogatu istoriju u Evropi. Savremena hrišćanska crkva od početka 19. veka ne naseđa na zamku klerikalizacije, jer ona nanosi ogromnu štetu društvu i još veću štetu samoj crkvi. Podrazumeva sukobe vladara sa papstvom, ali je u tom sukobu crkva korišćena kao ideološki servis države, naročito totalitarne države.

Proces klerikalizacije uočljiv je u svim zemljama bivšeg istočnog bloka, ali je najizraženiji u Srbiji, gde postoji sukob dogme i slobodnog razuma. Jedan ruski pravoslavni patrijarh imao je izreku: „Za crkvu je krajnje opasno da upadne u kandže klerikalizacije, a posebno da se veže za totalitarni društveni režim, jer kad režim padne, crkva ostane usamljena udovica“.

Filetizam poprima tolike razmere u Srbiji, da dolazi do susreta dva nacionalizma – crkvenog i političkog.

Pojava klerikalizacije u Srbiji se na najeksplicitniji način videla dolaskom Miloševića na vlast. Prvi događaj koji je zbunio ozbiljne krugove u svetu bio je čuveni miting na Gazimestanu. Do tada, crkva je bila

skrajnuta. Nije bila zabranjena, ni proganjana. Mi smo jedna od retkih zemalja u kojoj progona nije uopšte bilo, ako se izuzmu neki incidenti.

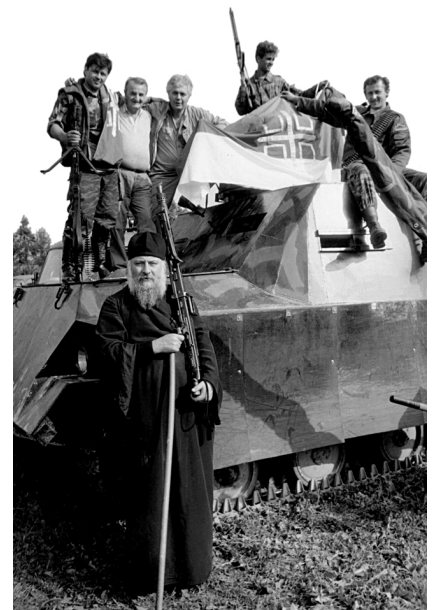
U skladu sa podrškom koju je pružala Miloševiću, Crkva je bila i direktna podrška njegovoj ratnoj politici.

Tada se događa veliki preokret. Crkva, koja je bila svedena na prostor između porte i oltara, vraća se na scenu u najmasovnijem smislu. Prvi put su se mogle videti zajedno zastave sa petokrakama i zastave sa krstom i tu počinje klerikalizacija. Na prvo mesto stavlja se nacija (etnos), pa tek onda vera; to je tzv. filetizam (filet – pleme). Uprkos osudama filetizma od strane sabora hrišćanskih crkava, on poprima tolike razmere u Srbiji, da dolazi do susreta dva nacionalizma – crkvenog i političkog.

Crkva je postala oruđe političkih partija i dominantna sila u društvu. Dobija ulogu koju je do tada imao Savez komunista i postaje jedan od stubova Miloševićeve diktature, pored partije, policije i Akademije nauka. Dospeva u situaciju koja se zove „Konstantinov zagrljaj“ (crkva se pokorava vladaru i političkim

strukturama države, sve što se doneše na Saboru, nije validno ako car ne potpiše). Vladike SPC otvoreno prihvataju nacionalistički program na čelu sa tadašnjim Miloševićevim dvorskim teologom, vladikom Irinejem.

U skladu sa podrškom koju je pružala Miloševiću, Crkva je bila i direktna podrška njegovoj ratnoj politici. Počelo je događajima u Foči. Kulminacija je bila kad su novine prikazale patrijarha Pavla sa episkopima koji su došli u Foču, koja je preimenovana u Srbinje. Ne samo da su svi proterani i srušena džamija iz XV veka koja je bila pod

zaštitom UNESCO, nego je na ruševinama osnovana srpska crkva i bogoslovija. To je bila kap koja je prelila čašu. Kada je strana štampa,

od Stokholma do Pariza, utvrdila i pisala da je Crkva dala podršku ratnoj politici i kad su se u tome istakli francuski listovi „Le Monde“ i „Liberation“, SPC je te listove tužila sudu. Suđenje, održano 1996, bilo je svetska senzacija. Trajalo je mesec

Klerikalizacija se direktno ogleda u skrivanju Mladića i sudskom epilogu „slučaja Pahomije“.

i po dana. Srpsku crkvu je branio zahumsko-hercegovački vladika, Atanasije Jeftić. Pred sudom su predložene činjenice i dokumenta i SPC je zvanično osuđena kao ratnohuškačka. Sudija je rekao: „Idite u Srbiju, pa vladajte. Ovde, u Francuskoj, zakon je zakon!“. Kod nas ovaj događaj nije bio adekvatno medijski zastupljen i uglavnom je tumačen tako da nas svet mrzi. Na odluku suda bilo je moguće uložiti žalbu, ali to SPC nije učinila.

Ono što je bilo paradoksalno jeste to što je, nakon pada Miloševićeve vladavine, Crkva doživela veliki uspon. Toliko se novih crkava o trošku vlade gradilo, da se u samoj Crkvi, u ozbiljnijim krugovima,

postavljalo pitanje: „Šta će nam to? Mi, zapravo, nemamo toliko vernika“. Patrijarh Pavle je sam rekao da Crkva Svetog Marka zvrji pra-

zna. Odbio je da bude sahranjen na Vračaru, pa i u Sabornoj crkvi i izabrao je manastir u Rakovici. To je bio šamar i državnim i crkvenim vlastima.

I sam Đinđić, koji po svojoj političkoj filozofiji nije klerikalac, napravio je ustupak klerikalizaciji uredbom o uvođenju veronauke. On je to učinio u dobroj nameri, da bi uneo mir, ali su posledice po njega i po sistem za koji se zalagao bile katastrofalne. Osim što nije doprinelo obrazovanju, to ga je i lično koštalo.

Koštuničina vlada, koja je imala dva mandata, smatra se prvom klerikalnom vladom u Srbiji. Klerikalizacija se direktno ogleda u skrivanju Mladića i sudskom epilogu „slučaja Pahomije“. Kad je ta afera izbila, Crkva, umesto da sama reaguje i da organizuje komisiju, zanemela je. Dobila je signal od vlasti da se ne meša. Protiv Pahomija svedočili su sveštenici, monasi i kaluđerice, pod svojim imenom i prezimenom. Kad je stvar došla do suda, klerikalna vlada smislila je pravni trik da se stvar razvlači dok ne zastari. Izrečena je „oslobađajuća presuda“, koja nije umirila ni žrtve ni javnost, ni ogroman broj ljudi u Crkvi koji znaju o čemu se radi.

U svetu se smatra da je za situaciju u kojoj se Srbija nalazi glavni krivac klerikalizacija. Nedavno se Savet Evrope obratio vladi sa preporukom da pokuša da zaustavi klerikalizaciju, jer ona ukida svaku mogućnost civilizacijskog opštenja. Vrhunac je kad novine javljaju da savremenu opoziciju predvodi patrijarh Irinej, koji se 23. septembra 2011. godi-

ne okupljenim Srbima u Gračanici obraća rečenicom „I krv da prolijeće!“ To je dokaz da klerikalizacija nije samo akademska tema o kojoj se može raspravljati, već veliko i ozbiljno pitanje. Sad od Crkve i klerikalnih struktura zavise odnosi sa Makedonijom, sa Crnom Gorom...

U Srbiji postoje snage koje su sposobne da izvuku zemlju iz kan-

dži klerikalizacije. Postoji širok front u laičkoj javnosti, ali je on potisnut, jer je klerikalizacija politički fenomen. Stvorena je takva atmosfera da se nijedna partija ne usuđuje da bilo šta prigovori Crkvi, jer automatski gubi biračko telo. Iako Crkva nije zvanično na izborima, sve ono što se oko Crkve orijentiše glasaće automatski protiv. Čak je i naša tradicija potisnuta. Ne postoji drugo rešenje, osim da se te snage organizuju. Nažalost, u postojećim partijama ne mogu naći oslonac.

Kada se crkvi i njenim dogmama prizna zvanično pravo da budu dominantne u društvu, dobije se zastoj i gušenje slobodne ljudske misli.

Sve crkve imaju svoje dogme i između sebe se žestoko sukobljavaju. U francuskom ustavu postoje dve kratke rečenice: „postoji sloboda veroispovesti i potpuna sloboda za sve druge“. Samo to je rešenje. Da čovek potpuno slobodno istražuje, veruje ili ne veruje. Tolerancija i netolerancija su floskule.

Klerikalizacija nije budućnost crkve, a nije ni budućnost društva. ■

U susret jubileju – kratka istorija hrišćanstva

Od religije siromašnih, potlačenih, progonjenih, koji su bili prve pristalice ove jevrejske sekte u Rimskom carstvu, hrišćanstvo se vrlo brzo preobrati u religiju bogatih, moćnih, vladajućih, uvek braneći totalitarne, despotske, tiranske poretke, suprotstavljajući se svakom progresu, slobodi, slobodnoj misli, nauci, napretku.

„Svaka vera samu sebe hvali. Pa eto, razmili se kao štenad slepa. Vera ima mnogo, a duh je jedan.“
– L. N. Tolstoj, „Vaskrsenje“

Prema najavama visokih zvaničnika SPC, u Nišu, 2013. godine, trebalo bi da se održi centralna proslava, povodom 1700 godina od objavljivanja Milanskog edikta. Ovim aktom, 313. godine, hrišćanska religija stavljena je u ravnopravan status s ostalim religijama Rimskog carstva, da bi, pred kraj IV veka, postala jedina zvanična religija.

Mesto proslave odabrano je kao znak poštovanja i zahvalnosti prema caru Konstantinu, donosiocu ovog akta, koji je rođen upravo u ovom gradu, koji je tada nosio naziv Naisus i pripadao provinciji Gornja Mezija.

Srpska pravoslavna crkva uvr-

Kada čujemo da je neko svetac, najpre pomislimo da je osoba vodila uzoran svetovni i duhovni život, koji treba da posluži kao primer drugima.

stila je cara Konstantina u red svetitelja, a obeležava ga 21. maja po julijanskom, odnosno, 3. juna po gregorijanskom kalendaru.

Proslava jubileja predstavlja ponos za hrišćanski svet i dokaz vrednosti njihovih učenja, koja su izdržala sva istorijska iskušenja.

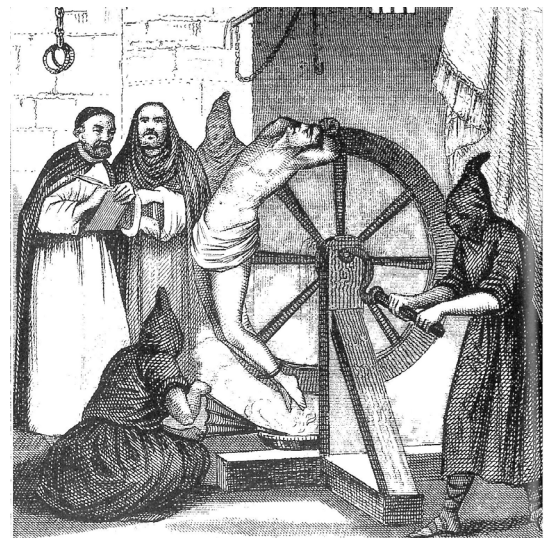
Međutim, s istorijskog stanovišta, kojeg se hrišćani klone „kao đavo krsta“, nema mnogo razloga za slavlje, jer je bilans skoro 2000 godina hrišćanske vladavine i više nego porazan. Danas se jasno može reći da je hrišćanska crkva utemeljena na krvi.

Počnimo od Konstantina. Kada čujemo da je neko svetac, najpre pomislimo da je osoba vodila uzoran svetovni i duhovni život, koji treba da posluži kao primer drugima. Međutim, Konstantinov život obeležen je dvostrukim ubistvom: najpre svog sina Krispa, a zatim i svoje žene Fauste. Naimе, smatra se da je Fausta optužila Krispa da je pokušao da je zavede, te je Konstantin naredio da se Krisp ubije, ali kada se kasnije uverio da su optužbe bile lažne, naredio je da se Fausta udavi vrelin isparenjima parnog kupatila. Iako postoje razne verzije kako je do ovoga došlo i kako su se ubistva odigrala, postavlja se logično pita-

nje, kako ovaj čovek može biti svetac i poslužiti kao moralni primer.

Primeri drugih hrišćanskih svetaca, sličnih postupaka, imamo na pretek. Pomenimo nama bliske srpske pravoslavne svetitelje. Prema zvaničnoj definiciji, svetitelj je osoba koja je ceo svoj život podredila Hristu i njegovom učenju, te je zbog toga zaslužila poštovanje crkve.

Polazeći od ovoga, kako iko može da veruje u svetost kralja Milutina Nemanjića, koji je oženio devojčicu od osam godina i koji je dao oslepeti svoga sina Stefana? Kako iko može poverovati u svetost kralja Stefana Dečanskog,

koji je na najsureviji način ubio svoga brata Konstantina? Setimo se kako se deklarativno Biblija odnosi prema bratoubistvu! Setimo

se zapovesti koja eksplicitno kaže: „Ne ubij“! Setimo se zapovesti koja eksplicitno kaže: „Ljubi bližnjeg svog“!

Ko danas veruje u svetost Alojza Stepinca, pokrovitelja ustaških zločina u NDH? Ko danas veruje u svetost jednog Ignacija Lojole, osnivača jezuitskog reda, koji se surovo obračunavao sa pristalicama reformacije? Kako danas iko može da veruje u svetost i nepogrešivost papa, posle vekova inkvizicije?!

Krenimo redom!

Od religije siromašnih, potlačenih, progonjenih, koji su bili prve pristalice ove jevrejske sekte u Rimskom carstvu, hrišćanstvo se vrlo brzo preobrati u religiju bogatih, moćnih, vladajućih, uvek braneći totalitarne, despotske, tiranske poretke, suprotstavljajući se svakom progresu, slobodi, slobodnoj misli, nauci, napretku.

Najpre, hrišćanstvo se obraća sirotinji i robovima, jednom rečju, obespravljenima: „Pre će kamila proći kroz iglene uši, nego što će bogataš ući u carstvo božije.“ Međutim, od Milanskog edikta, hrišćanstvo se pretvara u reakcionarnu religiju, koja čuva postojeći poredak, te joj više nije potrebna sirotinja kao sredstvo za destabilizaciju Rimskog carstva. Njena ciljna grupa postaju carevi, kraljevi,

U nemanjičkoj Srbiji, bogumili su bili izloženi strašnom teroru države i crkve.

feudalci, plemići, ali ovog puta ne za destabilizaciju, već za učvršćenje vlasti, sticanje bogatstva i uvećanje moći i uticaja. Milioni obespravljenih, koji su im poslužili da dođu na vlast, držali su se u nezna-

nju, bedi, siromaštvu, a pritom im se obećavao večni život na drugom svetu, dok se od njih na ovom svetu tražila slepa pokornost i poslušnost: „Vi, pak, robovi, pokoravajte se svojim gospodarima, kao liku božijem.“

Od stupanja na snagu Milanskog edikta, istorija hrišćanstva se može označiti kao period krvavih verskih ratova, raskola, podela (čak i unutar samog hrišćanskog sveta), porobljavanja i nametanja verskih stavova drugim civilizacijama i kulturama. Pritom, nisu se birale metode: od svirepih mučenja, progona, zabrana misli, knjiga, velikih falsifikata, ubistava... Ali, uvek uz cinične napomene da se sve to radi iz ljubavi, za dobrobit čovečanstva.

Najpre je došlo do obračuna sa pristalicama stare, mnogobožacke vere:

– 330. godine Konstantin pogubljuje filozofa Sopatrosa, pali spise neoplatoničara Porfirija;

– od 380. godine zakonom se osuđuju nehrišćani kao beščasni, razaraju se paganski hramovi, konfiskuje se i pljačka imovina, zabranjuju se paganski kultovi; u Carigradu, Afroditin hram služi kao konjušnica; u Skitopolisu Domicije Modest ubija sve obrazovane nehrišćane;

– 389. godine razara se Serapiov hram;

– 391. godine hrišćani spaljuju biblioteku u Aleksandriji;

– 415. godine hrišćani spaljuju na lomači ostatke neoplatoničarke Hepatije, koju su prethodno raskomadali;

– 449. godine Teodosije II i Valentinijan III naređuju razaranje svega što može izazvati gnev Boga i ranjavati hrišćanske duše;

– 529. godine hrišćani zatvaraju atinsku neoplatoničarsku školu i konfiskuju joj imovinu;

– 529. godine obavezuju se pagani da se obrazuju u hrišćanskoj veri, a potom krste pod pretnjom izgnanstva;

– 562. godine spaljuju se helen-ske knjige i slike paganskih bogova u Carigradu; Justinijan donosi zakone kojima se nehrišćanima zabranjuje nasleđivanje i zabranjuje se njihovo svedočenje protiv pristalica crkve...

Zatim je došlo do obračuna i u redovima same hrišćanske crkve. Pojavljuju se prvi društveni pokreti protiv hrišćanstva, jer je postalo očigledno da je nova vera izneverila očekivanja. Arijanstvo, nestorijanstvo, monofiziti, ikonoborstvo, pavlikijanci... samo su neki od pokreta i učenja unutar hrišćanstva, koji su doveli do velikih turbulencija, smena i ubistava vladara i crkvenih poglavara. Sva ova učenja proglašena su jeretičkim, a njihove pristalice surovo proganjane i ubijane:

– u VIII veku vizantijski car Anastasije II zbacuje svog pretahodnika, cara Vardana, sa prestola i oslepljuje ga jer je ispovedao učenje monofizita;

– takođe u VIII veku, vizantijski car Konstantin V svrgava, oslepljuje i sakati cara Artavazda, koji je bio protivnik ikonoborstva;

– carica Irena dolazi u sukob sa sinom, Konstantinom VI, pristalicom ikonoborstva, i naređuje nje-

govo oslepljenje;

– car Lav V ubijen kao pristalica ikonoborstva...

Sušтина ovih učenja duboko se kosila sa zvaničnim, usvojenim na Nikejskom saboru 325. godine,

što je predstavljalo pretnju novouspostavljenom poretку. Ovde treba napomenuti da su od hiljade ranohrišćanskih spisa samo četiri, glasanjem, ušla kao sastavni deo Novog zaveta. Četiri zvanična jevanđelja puna su međusobnih protivrečnosti i kontradiktornosti. Ostala su proglašena jeretičkim i uništavana su.

Danas takve spise nazivamo apokrifnim. Objavljeni su mnogi koji su, upkos svemu, ostali sačuvani, a koji nam ličnosti i događaje ukazuju u sasvim novom svetlu: Jevanđelje po Tomi, Jevanđelje po Judi, Jevanđelje po Mariji Magdaleni...

Oko borbe za prevlast u hrišćanskom svetу, kao i oko različitog tumačenja određenih dogmi, dolazi do rascepa u hrišćanskoj crkvi 1054. godine. Nastaju zapadna (rimokatolička) crkva i istočna (pravoslavna) crkva, koje međusobno razmenjuju anateme i do-

vode do velikih podela i verskih mržnji koje traju i danas.

Iako je isprva imala univerzalne pretenzije, istočna crkva, sa sedištem u Carigradu, nije izdržala istorijska iskušenja i nije uspela da nametne duhovnu prevlast u istočnim državama. Iako je nasilnim metodama nametala novu veru, pre svega slovenskom stanovništvu, nastale su brojne autokefalne, nacionalne pravoslavne crkve sa sopstvenim verskim poglavarima. S druge strane, papa, kao vrhovni poglavar rimokatoličke crkve, i danas ima duhovnu prevlast nad svim rimokatolicima u svetу.

Obe hrišćanske crkve, nakon raskola, nastavile su sa dotadašnjom praksom progona i surovih obračuna sa svim što im je stajalo na putu.

Na istoku, najgore su prošli bogumili, pripadnici učenja popa Bogumila iz X veka, koji je govorio protiv iskvarenosti crkve i nije priznavao duhovnu vlast ni Carigrada, ni Rima. Širio je svoje učenje u Makedoniji, Bugarskoj, Srbiji, dok je u srednjovekovnoj Bosni, bogumilska crkva bila zvanična.

U nemanjičkoj Srbiji, bogumili su bili izloženi strašnom teroru države i crkve. Spaljivani su na lomači, sečeni su im jezici, žigosani po licu, oduzimana im je imovina, progonjeni su iz zemlje... Bogumili su osuđivali crkveno bogatstvo, razvrat, zalagali se za društvenu jednakost i pozivali robove i seljake da ne rade za državu i ne plaćaju poreze. Time su opasno podriivali temelje pravoslavnih državnih tvorevina, koje su, uprkos svojim zvaničnim učenjima, i dalje u svom sastavu držale robove. Setimo se nevlasteoskog stanovništva u Srbiji, koje se nazivalo sebrima. Da li je njihov položaj bio u skladu sa hrišćanskim učenjem, pogotovo položaj otroka (robova) među

njima? Kako je Dušanov zakonik tretirao prekršaj sebra, a kako vlastelina? Pitanja za razmišljanje i preispitivanje. Da kojim slučajem danas živimo u srednjovekovnoj Srbiji, koliko nas bi pripalo sebrima, a koliko vlasteli?! Kakav bi nam bio položaj, neka se zapitaju vatrene pristalice srednjovekovlja?!

Na kraju i sama SPC dobija anatemu od carigradske patrijaršije, pošto se usudila da se uzdigne u njen rang.

Ruska pravoslavna crkva je vekovima bila glavni oslonac carskog samodržavlja i feudalnih društvenih odnosa. Prigrabivši ogromno bogatstvo, dobijajući ogromne darove vladara, vremenom se pretvorila u najbogatiju instituciju u zemlji, dok su, s druge strane, milioni ruskih ljudi grcali u bedi i siromaštvu, trpeći razna poniženja i mučenja od strane svojih gospodara, koji su činili veliku manjinu ruskog društva. Danas se govori o svetosti cara Nikolaja II i njegovom mučeništvu, a prećutkuju se žrtve carskog režima (informisati se o Krvavoj nedelji 1905. godine), razvratani život plemstva i klera, opšta zaostalost i nerazvijenost.

Na zapadu, katolička crkva se još većom žestinom obračunavala sa svojim protivnicima i kritičarima. Posebno je značajan „jeretički“ pokret katara (albižana – po nazivu grada Alba na jugu Francuske). Boreći se protiv crkvene hijerarhije, raskoši, bogatstva, sticanja materijalne dobiti, katari su postali smrtni neprijatelji rimokatoličke crkve. Papa Inoćentije III pokreće protiv njih krstaški pohod – krstaši su izvršili pokolj sveg stanovništva u gradu Bezijeu, uz izgovor da će sam bog prepoznati duše pravednika i postarati se za njih.

Na Lateranskom saboru, početkom XIII veka, odlučeno je da pripadnici jevrejske veroispovesti nose traku kao simbol različitosti i nepripadanja zajednici. Osniva se i inkvizicija, koja je trebalo da

posluži i kao sredstvo vladanja nad ljudskim dušama. Setimo se Jana Husa, češkog reformatora, koji je završio na inkvizitorskoj lomači!

Pokretanje krstaških ratova za oslobođenje „svete zemlje“, ispostavilo se, poslužilo je kao sredstvo za pljačku, enormno bogaćenje, eliminaciju protivnika i izazivanje verske mržnje prema pripadnicima drugih religija. Nakon zauzimanja Carigrada 1204. godine, u toku IV krstaškog rata, u ime hrišćanske ljubavi i milosrđa, došlo je do neviđenih pljački, ubistava i uništavanja kulturnih dobara.

Periodi sukoba sa svetovnom vlašću, dokazivanje suprematije u odnosu na svetovnu vlast, jasno govori o pravoj prirodi rimokatolicizma.

U XVI veku je došlo do stvaranja protestantske crkve, koja se odvojila od rimokatoličke. Jedan od glavnih razloga za odvajanje, koje je izvršio Martin Luter, bila je prodaja indulgencija (oprosta

kao odgovor na reformaciju, progon nauke i naučnika, misionarstvo, nasilno pokršćavanje, podrška kolonijalnoj politici, podrška ropstvu, imperijalizmu, kao i podrška fašizmu u XX veku, samo su neke od odlika rimokatoličke crkve.

Na čemu se temelji nasilno preobraćenje indijanskog stanovništva na čitavom američkom kontinentu u hrišćansku veru? Na čemu se temelji ropstvo afričkog stanovništva? Kada će se otvoriti tema oko uloge rimokatoličke crkve u zločinima u NDH? Kada će na svetlost dana izaći istina u vezi sa ulogom Vatikana u spasavanju nacističkih zločinaca?

Period srednjeg veka predstavlja mrlju u istoriji čovečanstva. Mračnjaštvo i nazadnjaštvo hrišćanske crkve, sujeverje, predrasude, neznanje, platili su glavom milioni ljudi.

Što je najironičnije, u verskim progonima ništa bolje nisu prošli ni pripadnici judejske vere. Surovo su proganjani pod izgovorom pripadnosti narodu koji je izdao i razapeo Isusa Hrista, osnivača hrišćanske vere. Pritom, i danas, kao sastavni deo svoje svete knjige, hrišćani imaju Stari zavet, originalno jevrejsku knjigu i slave jevrejskog

boga (Jehovu, Jahvea). Naime, hrišćanska crkva, shodno svom maniru da prilagođava svoja učenja vremenu u kom se nalazi, s vremena na vreme slavi starozavetnog boga, koji ubija sve pred sobom (žene, decu, stoku, šalje kugu i razne druge pošasti na ljudski rod, istrebljuje čitave narode – videti knjige Mojsijeve i poglavlje o Isusu Navinu), da bi opravdala svoja (ne)dela, a opet, kada joj to odgo-

vara, poziva se na novozavetnog boga, navodno milosrdnog i sveoprašajućeg.

Da li će se prilikom susreta verskih poglavara u Nišu pokrenuti sva ova istorijska pitanja? Da li će se pokrenuti dijalog i da li će čovečanstvo dobiti makar izvinjenje za sva istorijska zla koja su mu naneli hrišćanska crkva i „božiji izaslanici“ na Zemlji?

U skladu sa citatom L. N. Tolstoja sa početka teksta, koji je i sam osetio hrišćansko milosrđe na svojoj koži, svaka od grana hrišćanske crkve tvrdi za sebe da je istinita i prava, da nema spasenja van nje. Svaka sebe hvali, a ujedno pravi velike društvene podele među ljudima, koji nastavljaju da se nesmanjenom žestinom spore oko crkvenih dogmi. U svom delu „Razgoličeno hrišćanstvo“, Pol Holbah je dao jednu od najboljih definicija religije, koju shvata veštinom opijanja ljudi zanesenošću da bi ih sprečila u borbi protiv zala kojim ih vladari opterećuju na Zemlji. Uz pomoć nevidljivih sila kojima prete ljudima, prisiljavaju ih da čuteći podnose nesreće kojima ih opterećuju vidljive sile i varaju ih nadama da će, ako pristanu da budu nesrećni na ovom svetu, biti srećniji na drugome. Zapitajte se nad ovim i počnite da razmišljate!

Zar još ljudi nisu dovoljno sazreli da uvide da treba da sruše sve ono što ih razdvaja, a da prihvate ono što ih spaja, a to je nauka, obrazovanje, koje je brana svim sličnim ideologijama. Kako reče Viktor Igo: „Nauka je istinito shvaćena vlast. Čovekom treba da upravlja nauka.“

Međutim, ipak je ljudski duh, koji je jedan, kako reče Tolstoj, uprkos svemu, uprkos strašnom progonu, vodio generacije ka svetlosti, ka istini, lepoti, znanju, izdižući ga iznad mraka u kojem ga je držala crkva. U toj veri u veličinu ljudskog duha, moći razuma, čovečanstvo treba da pobeđi. I hoće!!! ■

grehova) od strane rimokatoličke crkve, koje su omogućavale kupcu da direktno ode u raj, nakon smrti na ovom svetu.

Nastaje period verskih ratova katolika i protestanata, koji svoj vrhunac dostiže 1572. godine, u tzv. Vartolomejskoj noći, kada u Parizu i širom Francuske dolazi do krvavog pokolja hugenota (protestanata).

Osnivanje jezuitskih redova,

„Beli anđeli“ na delu

I11. jun: Ambasador Rusije, Aleksandar Konuzin, organizovao je prijem za državne predstavnike Republike Srbije. Među državnim zvanicima bili su predsednik Srbije, Boris Tadić, premijer Srbije, Mirko Cvetković, predsednica parlamenta, Slavica Đukić-Dejanović, kao i lideri opozicionih partija, Tomislav Nikolić, Vojislav Koštunica, Čedomir Jovanović, Dragan Marković Palma, patrijarh srpski Irinej i Svetlana Ražnatović.

Naravno da je u kvazisekularnoj državi sasvim normalno da vođa jedne od priznatih religijskih organizacija spada u državne predstavnike. Prisustvo patrijarha Irineja u ulozi državnog predstavnika ostavlja utisak pravoslavne vere kao državne religije i jedine ispravne, a, samim tim, sve ostale građane Srbije (one koji ne pripadaju toj religiji) stavlja u poziciju građana nižeg reda. Jedino gore od ovog blatantnog kršenja Ustava jeste prisustvo osuđenog kriminalca, kao još jednog predstavnika države Srbije.

II26. jun: Deset godina je proteklo otkako je, u suprotnosti sa Ustavom, uvedena religija u državne škole.

Uvođenje verske nastave u obrazovni sistem preko noći ostavilo je tragične posledice na omladinu u Srbiji. Neodgovornost, neozbiljnost i odsustvo moralnosti kako predstavnika crkve, tako i predstavnika države dovelo je do toga da se jednim tako ozbiljnim pitanjem bave nedovoljno stručni i priučeni veroučitelji, a deca bivaju izložena neprikladnim i neprikladnim sadržaji-

ma. Kao rezultat ove indoktrinacije, dobili smo izuzetno homofobične srednjoškolce vođene rasizmom, nacionalizmom i šovinizmom. Ovi mladi ljudi, budućnost Srbije, kao svoje najveće neprijatelje vide gej populaciju (koju treba tući i protirati), Albance, Rome i Hrvate, dok su im prijatelji Rusi i Grci. Oni, dodatno, smatraju da su žene tu da rađaju kako bi Srbi opstali kao nacija, a čak deset odsto njih ne vidi nikakav problem u tome da ih povremeno i prebije.

Kod srednjoškolaca nisu nimalo retke izjave kao što su „Pederčine treba da se leče“, „Zaslužuju batine ako se javno izlažu“ ali, naravno, i „To je bolest, pogotovo što to zabranjuje Srpska pravoslavna crkva“.

III30. jun: Ministar odbrane, Dragan Šutanovac, i patrijarh Srpske pravoslavne crkve, Miroslav Gavrilović, potpisali su u Nišu sporazum o vršenju verske službe u Vojsci Srbije. Zbog ove saradnje, ministar Dragan Šutanovac je dobio orden od Srpske pravoslavne crkve. Sveštenici zaposleni u Vojsci Srbije će imati vojne činove i primaće državnu platu.

U ime Hrista, pali! SPC, na čelu sa vladikom Porfirijem, odredila je popove koji, protivustavnim ulaskom u vojsku, postaju oficiri u mantijama, a moći će da doguraju do čina pukovnika. Interesantno je to, kako se sveštena lica stavlja u platni spisak vojske (a, samim tim, i na teretu su budžeta države), u trenutku kada se, navodno, vrši racionalizacija i pokušaji smanjenja troškova otpuštanjem i penzionisa-

njem hiljade iskusnih starešina. O tome da se nijedan dinar u prethodne dve decenije nije potrošio na neki novi tehnički sistem od strateškog značaja izlišno je i govoriti.

Takvo kršenje Ustava se, naravno, adekvatno nagrađuje od strane Srpske pravoslavne crkve i njenog vođe ordenjem i pohvalama. Interes građana i države nije ni sekundaran, on je nebitan.

IV15. septembar: Patrijarh srpski apelovao je u Kosovskoj Mitrovici na jedinstvo srpskog naroda u odbrani Kosova i Metohije. On je, nakon služenja molebana za spas srpskog naroda u Hramu Svetog Dimitrija u Kosovskoj Mitrovici, istakao da se srpski narod na Kosovu i Metohiji našao u velikom iskušenju i stradanju, a zatim brižno poručio: „Ako stradate znate zašto, ako budete morali krv da prolijete, znate zašto to činite. To nije uzaludno, to je sveto mučeništvo i odbrana svete zemlje.“

Ovim brižnim i, nadasve, humanim govorom, patrijarh Irinej nastavio je tradiciju korišćenja položaja Srba sa Kosova u propagandne svrhe i profitiranja na njihovoj sudbini. SPC u predizbornoj godini razmišlja vrlo pametno i, po starom običaju, ratnohuškački. Znajući koliki uticaj imaju kod građana, sve sni su da će njihova podrška imati veoma značajnu ulogu na izborima, možda čak i odlučujuću. U skladu sa tim, oni se i ponašaju kao politička partija, kao i svi ostali kandidati, koriste se izvikanom floskulom „Kosovo je srce Srbije“ i pozivaju na prolivanje krvi za odbranu svete srpske zemlje, što se na prethod-

nim izborima pokazalo kao dobitna kombinacija. Na taj način postaju ozbiljni „koalicioni partneri“ koji će moći da se cenjkaju sa političkim strankama kojima će pružati podršku i na kraju se prikloniti onoj koja im bude obezbedila jačanje uticaja i kompletnu institucionalizaciju položaja.

V19. septembar: „Obraz“ je zakazao Molitveni hod, a „Dveri“ Porodičnu šetnju za 2. oktobar 2011. u vreme održavanja „Parade ponosa“ i to istom trasom. „Parada ponosa“ je zabranjena na osnovu odluke MUP-a Srbije, koje je procenilo da postoji bezbednosni rizik. Ostala neodobrena okupljanja su samo odložena. Patrijarh srpski Irinej apelovao je na državne organe da ne dozvole održavanje „Parade ponosa“, koju je nazvao „paradom srama kojom se blati ljudsko dostojan-

stvo i gazi svetinja života i porodice“.

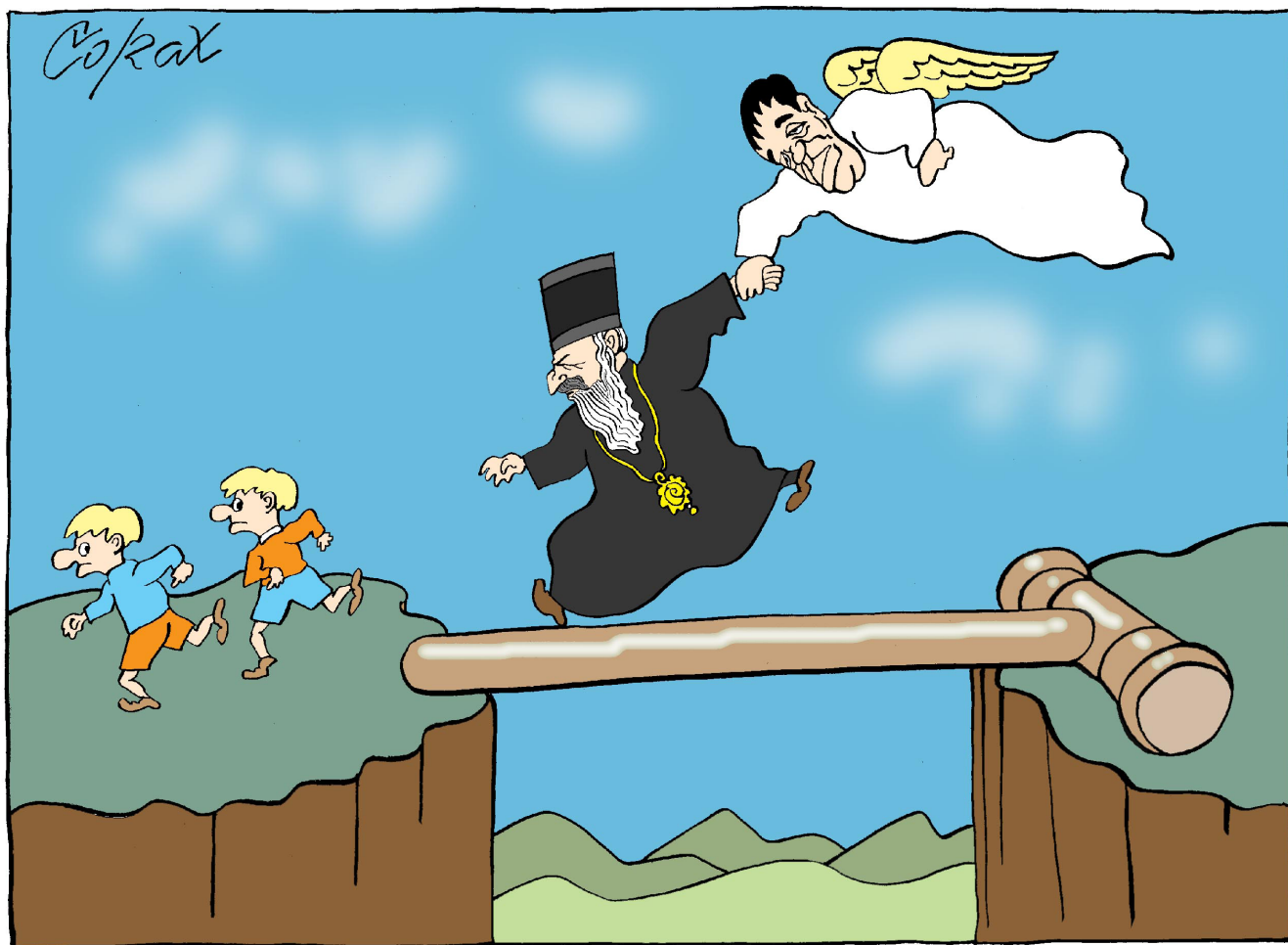
Zabrana Parade ponosa predstavlja kršenje člana 14 Evropske konvencije o pravima čoveka, u skladu sa članom 11 te konvencije, koji garantuje slobodu okupljanja, zajedno sa zabranom diskriminacije.

Država je ovim gestom pokazala da nema nameru da stane u zaštitu elementarnih ljudskih prava svojih građana i da se ne usuđuje da se suprotstavi huliganima zato što i sama misli da oni odražavaju mišljenje većine građana.

Ivica Dačić je izjavio da je policija znala šta planiraju protivnici Parade ponosa u Beogradu (neredi širom Beograda i drugih gradova kako bi razvukli policiju i prodrli do učesnika Parade, a neki su čak želeli da izazovu i ljudske žrtve i time celoj priči daju političku konotaci-

ju). Bez obzira na to, odlučio je da po pitanju bezbednosti građana ne uradi apsolutno ništa, pod bednim izgovorom da će policija privesti osumnjičene čim otkrije dovoljno dokaza protiv njih. Bejzbol palice, lanci, petarde, kese i kondomi sa farbom, eksplozivi u plastičnim kutijama vitamina za ministra policije očigledno predstavljaju rekvizite za zabavu, možda će mu nečija glava u rukama biti dovoljan dokaz za privođenje.

Besmislena laž ministra unutrašnjih poslova da nemoralna i fašistička zabrana odobrenog skupa, u stvari, predstavlja zaštitu nedužnih života, dobila je i zvaničnu podršku predsednika Tadića i SPC. Patrijarh Irinej je samo još jednom iskoristio priliku da iskaže homofobni i diskriminirajući stav SPC prema pripadnicima LGBT populacije u Srbiji, nazvavši Paradu ponosa Pa-

radom srama, a, kako to obično i biva među sveštenstvom, najdalje je sa svojim izjavama otišao Amfilohije Radović, koji je u svom obraćanju okupljenima, među kojima je bilo dosta dece, dao „hrišćanski“ savet kako se obračunavati sa osobama različite seksualne orijentacije: „Zašto čovjek sadi vočku? Ona se sadi da bi donijela ploda. A vočka koja ne donosi ploda se siječe i oganj se baca. Tako i čovjek, svako ljudsko biće.“

Ako u jednoj od najgroznijih knjiga, Bibliji, piše da homoseksualce treba kamenovati, ko smo mi da koristimo razum i saosećanje i kažemo da je pogrešno tući nekoga ko tebe ne napada.

VI 23. septembar: Arheološka istraživanja Hrama Svetog Arhangela Mihaila, poznatog i kao valjevska Gračanica, prekinuta su drugi put za poslednjih mesec dana, pošto su vernici okupljeni oko sajta „Istinoljublje“ i raščinjenog monaha Dragana Davidovića fizički nasrnuli na arheologa Istorijskog instituta u Beogradu Dejana Bulića, kada je trebalo da obavi istraživanje u jednoj od grobnica manastira.

Neznanje i zatucanost protiv arheologije i značajnog istraživanja. Da nije u pitanju zemlja Srbija, čovek bi se ponadao da razum obavezno pobeđuje. Ovako, arheolozi su, naravno, uspešno sprečeni da obave svoj značajan i važan posao.

VII 2. oktobar: Samo u toku prva dva dana trajanja popisa, više građana je prijavilo nepravilnosti u vezi sa popisivanjem njihove veroispovesti. U konkretnim slučajevima, popisivači su odbili zahtev građana da budu

popisani kao ateisti ili nereligiozni, uz netačno obrazloženje da takva mogućnost nije predviđena pravilima popisa. Ti građani su, na insistiranje popisivača, upisani kao da se nisu izjasnili, iako su se jasno izjasnili kao ateisti ili nereligiozni.

To predstavlja grubo kršenje pravila, kojeg je bilo i na prethodnom popisu, 2002. godine, što je rezultovalo podatkom od samo 0,5% ateista u Srbiji. Jasno je da su ateisti i na ovom popisu stanovništva bili diskriminirani i da rezultati popisa neće dati pravu sliku o broju vernika i ateista u Republici Srbiji, kao što ih nisu dali ni rezultati popisa iz 2002. godine.

VIII 6. oktobar: Od naplate obaveznih doplatnih poštanskih markica od deset dina-

koji su primorani da plaćaju namet za crkvu neke njima strane religije nisu time diskriminirani. Ateisti nisu ni spomenuti, jer oni, verovatno, i ne postoje, kao što to kaže udžbenik za veronauk za prvi razred srednje škole.

Zaista bi bilo interesantno čuti šta bi, po mišljenju gospođe Petrušić, predstavljalo diskriminaciju drugih verskih zajednica, kao i ateista. Takođe, zanimljiv bi bio i njen odgovor ili odgovor Vlade i pravoslavnih vernika na pitanje Mirka Đorđevića: „Da li bi država odobrila da se, na isti ovaj način, novac od svih građana naše zemlje prikuplja i za izgradnju neke rimokatoličke crkve ili džamije?“

IX 8. oktobar: Mileševska eparhija je, na svečanosti povo-

ra za Hram Svetog Save na Vračaru u periodu od 6. juna do 20. avgusta prikupljeno je oko 65 miliona dinara, to jest oko 650.000 evra. Nevena Petrušić, poverenica za zaštitu ravnopravnosti, rekla je, nakon uvođenja ove uredbe, da na ovaj način nije izvršena diskriminacija drugih verskih zajednica u našoj zemlji.

U sekularnoj zemlji Srbiji vernici

dom ktitorske slave Mileševe, Dana svetog kralja Vladislava Nemanjića, dodelila orden „Beli anđeo“ vladici Pahomiju i ministru unutrašnjih poslova Ivici Dačiću.

Tomislav Gačić je optužen za seksualno zlostavljanje četvorice dečaka u periodu od 1999. do 2002. u službenim prostorijama Eparhije vranjske. Trojica oštećenih su tada imala

manje od 14 godina. Nakon svesrdnog truda Srpske pravoslavne crkve i određenih političara, njegov slučaj zastareva, što dovodi od oslobođenja svake krivice.

Ivica Dačić je svoj orden zaslužio dvadesetak dana ranije, kada je bogougodno sprečio održavanje, po Irineju, „Parade srama“ i time sprečio da se „blati ljudsko dostojanstvo i gazi svetinja života i porodice“.

Ostaje nada da, jednoga dana, kada se na mesto ministra unutrašnjih poslova, na neki magičan način, postavi moralna, razumna osoba koja ume da zaštititi sve svoje građane, Ivica Dačić i Tomislav Gačić neće biti u mogućnosti da primaju ordenje od strane SPC, već će, zbog počinjenih dela, biti tamo gde im je i mesto.

X16. oktobar: Patrijarh srpski Irinej boravio je 16. oktobra u Jagodini. Njega je na gradskim ulicama dočekao određeni broj vernika i gradsko rukovodstvo, na čelu sa gradonačelnikom Markovićem, a nakon toga je u Sabornoj Crkvi Svetih apostola Petra i Pavla patrijarh služio liturgiju uz sasluženje episkopa šumadijskog Jovana.

Po prijavama koje su poslate Udruženju „Ateisti Srbije“, ali i nekim političkim strankama, iz Ministarstva prosvete je direktorima osnovnih i srednjih škola poslata preporuka da učenici dočekaju patrijarha. Direktori su, naravno, ovu „preporuku“ ministarstva sekularne države Srbije maksimalno iskoristili, pa je napravljen i raspored na trotoarima gde će učenici pojedinih škola stajati. Time što je Ministarstvo „samo“ preporučilo direktorima da donesu ovu nezakonitu odluku, nije sa sebe skinulo odgovornost, jer ni Ministarstvo, ni direktori škola, nisu nadležni da organizuju dočekte verskim poglavarima.

Teško je ne primetiti sličnosti između dočeka patrijarha Irineja i organizovanja dočeka Josipa Broza Tita u vreme komunizma. Ni za te dočekte se nisu donosili formalno obavezujući pravni akti.

XI20. oktobar: Grad Beograd je dao 30 miliona dinara iz svog ovogodišnjeg budžeta Srpskoj pravoslavnoj crkvi za pravoslavne crkve i manastire u Srbiji, a taj novac će, kako je saopštila gradska informativna kuća Beoinfo, „biti iskorišćen za završetak izgradnje, sanaciju i rekonstrukciju više pravoslavnih crkava i manastira“. 40 nerazvijenih opština treba iz te iste kase da dobije 55 miliona dinara.

Gradonačelnik i domaćin sekularne krsne slave grada Beograda je još jednom pokazao kako se na delu poštuje član 11 Ustava Republike Srbije. U sekularnoj zemlji Srbiji je važnije imati na hiljade praznih i nepotrebnih crkava i manastira nego par kvalitetnih i prekopotrebnih bolnica, škola ili staračkih domova. O sigurnim kućama i javnim kuhinjama i da ne govorimo, one će verovatno doći na red kada svaki grad bude mogao da se ponosi svojim stotinak metara visokim krstom sa sve gromobranom.

XII21. oktobar: „Imamo razlog za slavlje, naša kći stara 5 godina i 11 meseci počela je da pohađa časove veronauke! Obaška što nas, roditelje, o tome niko ništa nije pitao. Poklonu se u zube ne gleda.“, ispričao je jedan valjevski roditelj za e-novine.

Očigledno nezadovoljni dosadašnjim uspehom, nakon decenije uvođenja veronauke u osnovne i srednje škole, Srpska pravoslavna crkva je oformila i odred veroučitelja za napade na obdaništa i vrtiće.

Očekujemo sledeći korak SPC, odred prenatalnih veroučitelja, koji

tokom cele trudnoće dva puta nedeljno šapuću ženskim stomacićima. Nadamo se da se neće uvesti i njihova obavezna bogougodna pomoć i prilikom samog začeca...

XIII18. novembar: SPC i Ministarstvo vera i dijaspore saglasili su se da bi bilo pravično da država uplaćuje 50 odsto doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje sveštenstvu tradicionalnih crkava i verskih zajednica u Srbiji.

„Sasvim je izvesno da je reč o značajnim novčanim sredstvima, ali ona, u odnosu na ukupan budžet Republike, predstavljaju zanemarljivu sumu“, kaže Ministarstvo vera.

Naša država, i pored toga što prikuplja novac za crkvu preko doplatnih markica, i pored toga što finansira SPC iz fondova namenjenih nevladinim organizacijama, spremno najavljuje da će platiti sve dugove kako bi sveštenici imali penziju kao i svi koji su je obezbedili redovnim izmirivanjem doprinosa u iznosu od 22% od plate. Iako je PIO fond odavno urušen, predstavnici države ironično ocenjuju kako će to biti lako isplaćeno iz budžeta Srbije.

SPC ne plaća porez, imala je prvenstvo nad drugim građanima u vraćanju oduzete imovine, a sveštenici naplaćuju od naroda bezobzirno visoke honorare za činodejstva, koja nikome ne prijavljuju. Imetak im je vidno skočio u poslednjih 20 godina, dok je njihova pastva vidno osiromašila. SPC ne uplaćuje redovne doprinose za razliku od ostalih koji to moraju, a zahteva da njene dugove vrata svi građani, iz budžeta Srbije, bez prethodno tražene saglasnosti. Cinizam naše najveće crkve je utoliko veći, što u tome treba da učestvuju svi poreski obveznici, što svakako uključuje i nereligiozne, kao i pripadnike drugih veroispovesti. ■

Astrologija – između sujeverja i pseudonauke

Starovremensko sujeverje je namenjeno najnižem obrazovnom nivou, pa je zato kod nas ono najraširenije u ruralnim oblastima. Najvišem obrazovnom nivou namenjena je pseudonauka – homeopatija, lečenje svetlošću, kristalima ili magnetima, a za onu „srednju“ publiku postoji ponuda koja je upravo na granici između sujeverja i pseudonauke, a to je astrologija.

„Dobar dan, dragi putnici. Molimo vas da pripremite svoje natalne karte koje će naš astrolog pre-

Danas je praznoverje izmešano sa pseudonaukom i „novokomponovanim“ sujeverjem, pa je teško povući granicu i razlikovati ih.

Možda je ta granica najuočljivija kad se posmatra zavisnost između obrazovnog nivoa klijenata i verovanja u nepostojeće.

Starovremensko sujeverje je namenjeno najnižem obrazovnom nivou, pa je zato kod nas ono najraširenije u ruralnim oblastima. Najvišem obrazovnom nivou namenjena je pseudo-

nauka – homeopatija, lečenje svetlošću, kristalima ili magnetima, a za onu „srednju“ publiku postoji ponuda koja je upravo na granici između sujeverja i pseudonauke, a to je astrologija.

Postoji činjenica koju je lako dokazati, a ipak je malo ko prihvata: astrologija nije nauka. U nauci postoji metod kojim se dokazuju hipoteze, a zagovornici astrologije ili nisu čuli za to ili ne žele da podvrgnu svoje tvrdnje proveru, jer dobro znaju kako bi se to završilo. I tako već hiljadama godina astrolozi ne pokušavaju da objasne mehanizme delovanja tih „sila“ kojima zvezde upravljaju našom sudbinom, niti vrše statističke analize kojima bi te mehanizme podvrgli proveru.

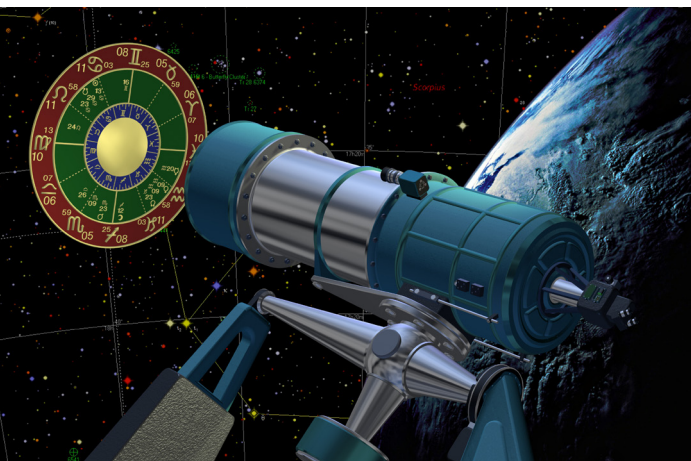
Principi delovanja astralnih sila

Zanimljivo je da se astrolozi, kada se suoče s „nezgodnim“ pitanjima skeptika, udaljavaju od svoje prvobitne tvrdnje da je astrologija nauka, pa pokušavaju da pobegnu u ezoterijska objašnjenja. Tada se obično citira omiljena astrološka izreka „kako gore, tako i dole“. Jedna od pseudonaučnih razrada ovog slogana oslanja se na činjenicu (koju, uzgred, kvantna fizika kategorično odbacuje) da je makrosvet (kosmos) organizovan na isti način kao i mikrosvet (atomi), čime je automatski dokazana veza između nebeskih tela i malih bića

Postoji činjenica koju je lako dokazati, a ipak je malo ko prihvata: astrologija nije nauka.

koja žive na Zemlji, a sastavljena su od atoma.

Osim toga, nesumnjivo je da nebeska tela, po pravilima nebeske mehanike, međusobno deluju jedna na druga (samim tim i na Zemlju), pa se nameće zaključak da isto tako deluju i na ljude. Ovako formulisan stav možda bi prihvatili

gledati i iz aviona udaljiti putnike kod kojih je Mesec u konjunkciji s Jupiterom. U slučaju pada pritiska u kabini, iz otvora iznad vas automatski će ispasti krst i sveta vodica, a molitva je odštampana na uputstvu za prinudno sletanje, koje možete pronaći u džepu sedišta. Svetlosni signali vas upozoravaju da je u avionu zabranjeno razmišljanje, a pri poletanju i sletanju svi putnici moraju imati vezane amajlije.“

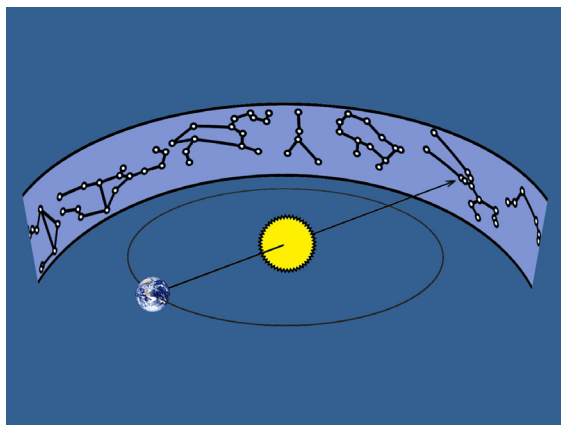
Vazduhoplovne kompanije troše ogromna sredstva kako bi smanjile broj nesreća, ali ipak nikada nećemo čuti ovakva uputstva. Zašto, ako već mogu da učine let sigurnijim?

Odgovor je jednostavan: zato što ne mogu da učine let sigurnijim.

la i nauka, naravno, ako bi se prošlo objašnjenje mehanizma delovanja ovih sila na našu sudbinu i na profil naše ličnosti.

Postoji još jedna varijanta ovog stava koja se poziva na rezonanciju između svemira i onoga što se događa na Zemlji. S obzirom na to da i ova pseudonaučna postavka, inače zasnovana na Jungovom učenju, ima isti nedostatak (ničim ne objašnjava vezu između uzroka i posledice), ona, takođe, nema načina da se razvije u ozbiljnu teoriju.

Malo suptilnija (mada i apstraktnija) ideja kreće od toga da Zemlja i svemir dele isti prostor i vreme, pa su tako jedno te isto i deluju zajedno; iz toga proizlazi da je pogrešno gledište po kome kosmički događaji deluju na zemaljske, a ispravno je da su to jedni te isti događaji, samo viđeni na različite načine. Ni zemaljski ni kosmički fenomeni nisu uzrok jedni drugima, nego su ravnopravan proizvod istog trenutka u vremenu, pa su zato isti – jedni

gore, drugi dole. Ipak, ovo bi pre moglo da se proglasi za pesničku viziju, nego za teoriju.

Šta znači „biti rođen u nekom znaku“?

Pojas od oko 8,5 ugaonih stepeni severno i južno od prividne putanje Sunca zove se *zodijak* i na njemu se, uz određena odstupanja, nalazi 12 *sazvežđa* – grupa zvezda koje su usvojene kao čista konven-

cija, da bismo se lakše snašli kad se orijentišemo dok posmatramo noćno nebo (uzgred, upitajte nekog astrologa da vam kaže šta je to zodijak i bićete iznenađeni kad vidite koliko tih „stručnjaka“ neće umeti da vam odgovori na to elementarno pitanje).

U trenutku rođenja deteta, Sunce „boravi“ u nekom od tih dvanaest sazvežđa. Pošto su sazvežđa zodijaka nejednake veličine, stvar je pojednostavljena tako što je svakome od njih ravnopravno dodeljena po jedna dvanaestina *ekliptike* (prividne putanje Sunca).

Smatra se da je tada novorođenčetu već određena sudbina, jer je doživotno vezano za taj znak. Kasnije će biti značajno koja planeta boravi u znaku za koji je vezana sudbina osobe, ali se to uglavnom odnosi na prolazne događaje; sve karakterne osobine već su određene pozicijama nebeskih tela u trenutku rođenja.

Svako od nas bi mogao, kao što su radili antički astronomi, da se svojim očima uveri da li se Sunce na dan rođendana nalazi u „njegovom“ sazvežđu. Verovatno je da nećemo moći baš da vidimo koje se sazvežđe nalazi iza Sunca, ali možemo da se poslužimo trikom – u ponoć bi tačno iznad nas moralo da se nalazi suprotno sazvežđe, koje je za 180 stepeni pomereno u odnosu na ono koje tražimo.

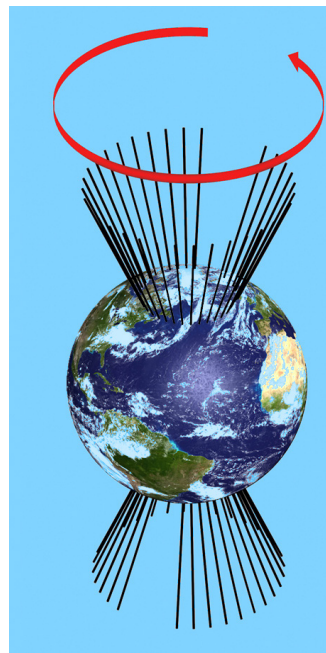
Ne mučite se, evo odgovora: nećete videti sazvežđe koje očekujete. Ako osmatrate, recimo, početkom marta, verovatno mislite da se Sunce nalazi u sazvežđu Ribe, ali ono je, gle čuda, u sazvežđu Vodolija. Ko ovde greši?

Pa, na neki način, niko. Osim, možda, onaj ko tvrdoglavo misli da astrologija uvek mora da se zasniva na činjenicama.

Precesija

Osa Zemljine rotacije je za oko 23 stepena zakrenuta u odnosu na osu okretanja oko Sunca. Ova osa je stalno „nagnuta“ na istu stranu, pa će tokom leta Severni pol biti malo više okrenut Suncu, a zimi Južni pol.

Ipak, ni ova osa nije sasvim stabilna: i ona se obrće! Zahvaljujući tome što Zemlja ima malo veći prečnik na ekvatoru nego na polovima, kombinacija

privlačnih sila Sunca i Meseca čini da se Zemlja obrće oko svoje ose slično čigri koja se kružno njiše pre nego što će da padne. Ovo pomeranje ose obrtanja Zemlje astronomi zovu *precesija*. Ono je relativno sporo jer ceo ciklus od 360 stepeni napravi za 25.920 godina.

Pojavu precesije primetili su Vavilonci nekoliko vekova pre nove ere. Ipak, ona nije dobila naučno objašnjenje, niti je precizno izmerna, sve do 17. veka.

Kakve su posledice jedne ovako dugotrajne pojave? Najprostije rečeno, kratkodnevica, obe ravnodnevice i dugodnevica nastupaju ranije nego što Zemlja napravi ceo krug oko Sunca. Kad se ta greška vremenom akumulira, dolazimo do toga da je pomeranje ugaone pozicije Zemlje za 2160 godina 30 stepeni – a to je rastojanje između dva susedna znaka zodijaka!

Tako je prolećna ravnodnevica, kojom svake godine započinje znak Oвна, za protekle dve hiljade godi-

Irinej vs. Evropa

Politički obrt patrijarha Irineja – od, naizgled, umerenog sveštenog lica koje prihvata preobražaj srpskog društva koji nosi evropeizacija, do otvorenog protivnika integracija Srbije u EU – posebno je opasan za uspostavljanje i konsolidaciju otvorenog društva u Srbiji.

„**N**e treba da zaziremo od EU... Mi verujemo da smo mi istorijski deo Evrope i želimo da budemo deo ove porodice naroda“, patrijarh Irinej na prvoj konferenciji za štampu po stupanju na dužnost, januara 2010.

„Ako treba da žrtvujemo Kosovo i Metohiju da bismo ušli u Evropu, da im se onda zahvalimo na njihovoj dobroti i ljubavi. Neka nas ostave same, neka nam ne čine ono što su nam nedavno učinili, a da naše Kosovo ostane sa nama“, patrijarh Irinej 16. oktobra 2011.

S ateističke tačke gledišta, čini se očitim da je u opisu posla verskih institucija da rade na tome da pomute ili, poželjnije, onemoguću kontakt s realnošću svojoj pastvi.

Odgovornost za prisustvo crkve u političkom životu leži, pre svega, na političkoj eliti.

Jednom posmatrajući stvarnost svojim očima, verujući ljudi bi mogli da počnu da ulažu teško stečena sredstva u svoj sopstveni boljitak, a ne u gradnju kuća božjih. U tom smislu, nekako je prazno istaći da crkva „nema kontakt s realnošću“ ili nešto poput toga. Međutim, skorašnji antievropski iskorak patrijarha Irineja je dobar povod da se još jednom zapitamo da li se sa *hic et nunc* Crkva ikada bavi.

U najboljem od svih mogućih

sekularnih svetova, crkvena lica se ne bi ni najmanje bavila političkim pitanjima, već bi svojim revnosnim *piecemeal* radom učinili sve što mogu da zadrže svoju pastvu na pravom putu. Opšta politička pitanja i strateško usmerenje države ne bi predstavljali teme kojim bi duhovnosti i onostranosti okrenuti pojedinci u mantijama bili posvećeni. Nažalost, taj ideal je retko gde postignut, a kamoli u jednoj tek rođenoj demokratiji, poput Srbije. Srpska pravoslavna crkva, kao i islamska zajednica u Srbiji, imaju decenijama dug angažman u političkom životu, u koji ih je politička elita sa zadovoljstvom primila, osim, naravno, za vreme stare komunističke vlasti 1945–1987. It takes two to tango, rekli bi Englezi.

Odgovornost za prisustvo crkve u političkom životu leži, pre svega, na političkoj eliti. Ali, jednom slobodan pristup politici teško je zatvoriti. Patrijarh Irinej je svoj mandat otpočeo izražavajući svoju podršku evropskoj agendi sadašnje vladajuće koalicije, između ostalog i rečima citiranim u zaglavlju teksta. Potpuno nezavisno od toga da li podržavamo ili ne političku poruku g. Miroslava Gavrilovića, kao građani moramo da reagujemo na činjenicu da se patrijarh meša u politiku jedne deklarativno laičke države.

Ateistička frustracija Crkvom, naravno, postaje još veća kada se sveštena lica, predvođena patrijarhom, otvoreno angažuju na anti-evropskoj agendi. U slučaju postkonfliktnog društva koje je tek otpočelo tranziciju ka demokratiji, taj angažman ide direktno protiv

napora da se uspostavi otvorena demokratija sa sekularnim osnovama. S ateističke tačke gledišta, svaki upliv crkve u politiku je prelazak „preko crvene linije“, kako voli da se izrazi predsednik Srbije, istina u drugom kontekstu. Međutim, politički obrt patrijarha Irineja – od, naizgled, umerenog sveštenog lica koje prihvata preobražaj srpskog društva koji nosi evropeizacija, do otvorenog protivnika integracija Srbije u EU – posebno je opasan za uspostavljanje i konsolidaciju otvorenog društva u Srbiji.

Odnos SPC prema održavanju Parade ponosa i situaciji na severu Kosova najbolje ilustruje ovaj trend. Druga Parada ponosa, koja je trebalo da se održi 2. oktobra 2011. godine, odbačena je, kao „parada srama“ i „pošast“, kao „nakaradna sloboda koja je... strana našoj istoriji, tradiciji i kulturi“, kako stoji u saopštenju SPC od 30. septembra, koje je potpisao Irinej lično. Okovana svojim dogmama i diskursom koji se, suštinski, nije menjao više od dve hiljade godina, Crkva, jednostavno, ne govori jezikom koji bi nam omogućio čak ni da se složimo da se ne slažemo. Istorija, tradicija i kultura nisu entiteti uklesani u mermer pravoslavne metafizike. Nisu, naravno, ni puki društveni obrasci koje nužno treba da odbacimo samo zato što su nasleđeni iz prošlosti i time su *passé*. Istorija kao mater studiorum, iz racionalne i ateističke perspektive, predstavlja jedan niz „pokušaja i pogrešaka“ (trial and error) koji nam pružaju nova saznanja o svetu oko nas. Ta saznanja možemo da iskoristimo i

poboljšamo uslove u kojima živimo kroz reformu institucija, promenu socijalnih običaja, upotrebu tehnologije itd. To je, naravno, na nama, jer ta ista saznanja možemo potpuno da ignorišemo – npr. odnos Crkve prema kontracepciji, ili da ih okrenemo protiv samih sebe – (zlo) upotreba nuklearne energije. Nema ničeg svetog u tradiciji i kulturi. One nisu date i zadate, već društveno konstruisane. No, nimalo začuđujuće, stav SPC o kulturi i tradiciji je esencijalistički: one su, jednom za svagda, definisane i nepromenljive. Svaki pokušaj promene je ravan bogohuljenju.

U teorijskom smislu, ovaj pristup možemo označiti kao klasičan primer monizma, kako ga je Isaija Berlin definisao. Nesretna epizoda u kojoj SPC vojuje rat protiv organizatora Parade ponosa samo ilustruje u kojoj meri je Crkva neprijatelj otvorenog društva, naročito kada je nacionalno određena. Svojim proglasom, patrijarh Irinej je dao pun

skoj pravoslavnoj crkvi.

U političkom smislu, SPC je opet afirmisala svoju antizapadnu orijentaciju stavom patrijarha o situaciji na severu Kosova. Nakon služenja parastosa kod Spomenika poginulim Jagodincima za oslobođenje i ujedinjenje od 1912. do 1918, Irinej je rekao da je „zemlja na Kosovu zalivena krvlju od Kosovske bitke do danas“, kao i „Zar se smemo i možemo odreći naše svete zemlje? Ne smemo to dozvoliti. Oni koji su nam nekada bili prijatelji, ili smo ih takvima smatrali, danas to nisu jer nam oduzimaju ono što nam je najdragocenije i najsvetije. Hvala im na takvom prijateljstvu“, poručio je patrijarh Irinej.

Činjenica da se na Kosovu nalaze – južno od Ibra – srpski srednjovekovni manastiri ne daje pravo lideru jedne crkvene organizacije da javno zahteva prekrajanje ili neprekrajanje granica (zavisno od toga šta vam je politički bliže). Pozivi patrijarha Pavla da se brani Kosovo čak deluju

doslednijim od stava Irineja, jer se u ovom slučaju radi *de facto* samo o severu Kosova, ne o čitavoj teritoriji Kosova sa celokupnom srpskom zajednicom i pravoslavnim spomenicima. Ohrabrujući Srbe sa

severa Kosova da istraju na barikadama, Irinej je (makar indirektno) podržao ideju o etničkoj podeli Kosova i daljoj tribalizaciji Balkana. Svi ljudi možda jesu isti pred Bogom, kako kaže Jevanđelje, ali ako nisu Srbi pravoslavne vere, onda je bolje da žive negde drugde. Ništa nije dalje od hrišćanskih postulata, ali to nije smetalo Irineju da još jednom demonstrira etnocen-

trizam svojstven nacionalnim crkvama.

Patrijarh se, dakle, od početnih trzaja umerenog i proevropski orijentisanog poglavara, vratio usta-

Nesretna epizoda u kojoj SPC vojuje rat protiv organizatora Parade ponosa samo ilustruje u kojoj meri je Crkva neprijatelj otvorenog društva.

ljenom i proverenom *mainstreamu* srpskog nacionalizma SPC. Možda ništa neočekivano, ali svakako vredno žaljenja. Da bi Srbija jednog dana postala istinski otvoreno i laičko društvo, SPC se, kao najuticajnija verska organizacija, mora menjati, što se, sada je jasno, neće desiti za mandata patrijarha Irineja. Nema ničeg novog pod suncem, zapisao je prorok Jeremija, i sve je muka duhu. Najveća muka autističnom duhu rigidnih ustanova, poput većine crkvenih organizacija, jeste to da se otvori i izađe iz Platonovog mita o pećini na svetlost dana.

Ipak, treba biti pošten prema patrijarhu i istaći da ni njegov pretходnik nije bio ništa bliži stvarnosti. Uoči bombardovanja 1999. godine, patrijarh Pavle je uputio Božićnu poslanicu srpskom pravoslavnom življu, u kojoj je rekao „rađajte se i množite... jer Srbi će vrlo brzo (na Kosovu) iščeznuti ako natalitet bude kao što je sada.“ Dva meseca pre nego što se čitav demokratski svet sručio na potpuno izolovanu Srbiju i jednom za svagda izdvojio iz nje Kosovo, mudri patrijarh je dodao i „čije ovce, toga i planina“. ■

legitimitet uličnim falangama koje su bile spremne da, po ko zna koji put, ruše grad, misleći da rade jako časnu stvar. Šturi poziv da se svi uzdrže od nasilja na samom kraju saopštenja nije nimalo umanjio zloslutnu Irinejevu osudu „palih Adamovih sinova“. Intelektualni pluralizam, koji je osnova svakog otvorenog društva – jedinog pravog doma ateista, potpuno je stran Srp-

Pismo Isusu

Kad si onomad bio na Zemlji, smatran si veoma mudrim, pametnim čovekom. Čitao sam tvoje izjave date u javnosti i, moram ti priznati da nisam fasciniran!

Dragi Isuse, Nadam se da si dobro i zdravo, baš kao i tvoja familija gore u Nebesima. Nadam se da imate lepo vreme i da će ono potrajati, a imajući u vidu tvoju mudrost, uopšte ne sumnjam da ćete svi, kada još malo za'ladni, preći na južnu hemisferu i tamo obitavati za vreme predstojećih, toplih meseci.

Ti si bio na Zemlji, ali uglavnom si se smucao po toplim pustinj-skim ili polupustinjskim krajevima, pa verujem da nisi navikao na hladnoću. Ni ja je ne volim, ali znaš kako je, porodica, posao, stan, ograničeni prihodi, sve to me sprečava da zbrišem u toplije krajeve kada ovde postane prehladno. Šta ću, ja nisam Bog!

Nego, hteo sam da te pitam mnogo stvari i, kako vreme prolazi, sve ih je više, ali nikako ne želim da te gušim ovozemaljskim pitanjima. Neka ti pitanja ipak moram postaviti, nadam se da ne zameraš!

Izvini na teškim rečima, ali pričamo otvoreno, u redu?!

Kad si onomad bio na Zemlji, smatran si veoma mudrim, pametnim čovekom. Čitao sam tvoje izjave date u javnosti i, moram ti priznati da nisam fasciniran! Obe-

ćao sam da neću dužiti, zato bih te odmah priupitao kako si mogao da kažeš da nisi došao da pokvariš zakon ili proroke, nego da ispuniš. Dalje, rekao si da, dokle nebo i zemlja stoji, neće nestati ni najmanje slovice ili jedna titla iz zakona

ekstemno kao Otac. Ima tu, bogočoveče, stotine primera, ali držaću se svog obećanja da pismo ne bude predugačko.

Kažu da si doneo dobre ili blage vesti. Kad sam dobro izučio Novi

dok se sve ne izvrši i dodao da, ako ko pokvari jednu od ovih najmanjih zapovesti i nauči tako ljude, najmanji nazvaće se u carstvu nebeskom; a ko izvrši i nauči, taj će se veliki nazvati u carstvu nebeskom.

A onda, odmah posle toga, počeo si da rasturaš taj isti zakon, pa umesto „oko za oko, zub za zub“, ti si propagirao da treba okrenuti drugi obraz, da treba ljubiti svoje neprijatelje, pa ti Otac kaže da se ne sme jesti svinjetina i plodovi mora, a ti odmah suprotnu tezu, da ne pogani čoveka ono što u njega ulazi, nego čoveka pogani ono što iz njega izlazi. Dalje, Otac kaže i da preljubnike treba ubiti, a ti si tu mnogo mekši, pa ne ideš tako

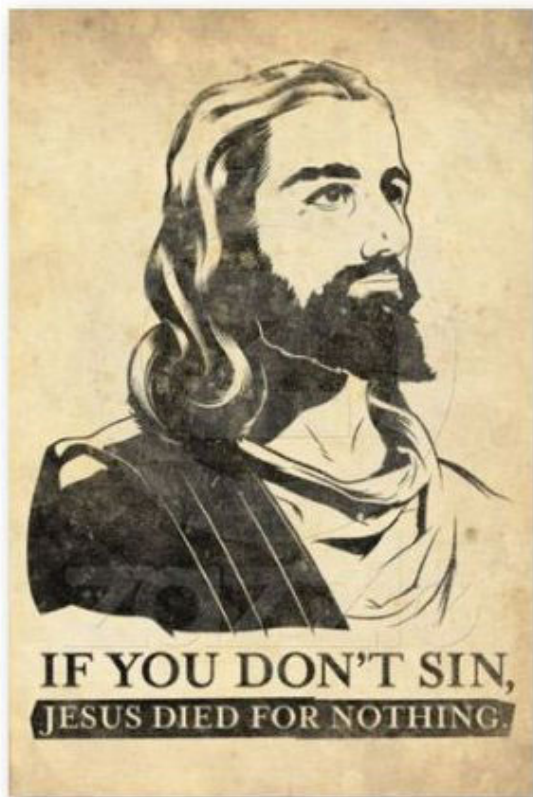
zavet, jer ti si tada osvanuo, došao sam do zaključka da nije baš tako. Čak naprotiv, zaključio sam da si doneo učenje i filozofiju mraka, straha i propasti. Izvini na teškim rečima, ali pričamo otvoreno, u redu?! I ti meni u odgovoru možeš sasuti sve u lice, bez pardona i neću se ljutiti!

Dakle, kako si mogao da u umove stotine i stotine miliona ljudi uneseš taj opaki i strašni koncept PAKLA, najuzasniju ideju koju je pokvareni, izopačeni i iščašeni ljudski um mogao da smisli? Kako te nije sramota, kad znaš da, širom sveta, deca pre spavanja imaju traume od pomisli na tu gnusnu i jezivu ideju pakla, da će završiti na najstrašnijem od svih strašnih mesta, ako učine samo jednu od stvari

koje je pomućeni um pisaca Biblije predvideo za odlazak u pakao. Nikada niko u istoriji čovečanstva nije smislio ništa užasnije, a ti si došao, navodno, da doneseš mir i ljubav svetu koji te je čekao.

Nadam se da mi ne zameraš, ali svojoj deci neću dozvoliti da budu otrovana ovom gnusnom i pokvarenom idejom!

Danas se ide u zatvor ako se izživljava i surovo postupa prema životinji, a vi ste najstrašnije mučnije pripremili za ljude, bića koja je Bog stvorio i koja neizmerno voli. Kasnije je i tebe žrtvovao zbog tih groznih ljudi! Pa ko je tu lud? Žr-

tvovao dobrog i bezgrešnog zbog gomile grešnika i pokvarenjaka?

Ti si veličao „siromašne duhom, jer njihovo je carstvo nebesko“, a kasnije si dodao da su „blaženi krotki, jer će naslediti zemlju“.

Svaka ti čast, care! Siromašni duhom su glupaci, tupani i nezna-

lice, a krotki su ljudi koji su ponizni, trpeljivi, pokorni. I to je to što si ti želeo ljudima donoseći im „dobre vesti“?

Dalje, u svojoj velikoj mudrosti, govorio si da ne treba brinuti šta će ljudi jesti, piti ili šta će odenuti i to poredio sa „pticama nebeskim“.

Znači, po tebi, niko ništa ne treba da radi, čak ni o osnovnim ljudskim potrebama ne treba ni brinuti! A ko će onda da radi, prepametni Isuse?

Kako si mogao da porediš svoju ideju sa pticama? Imaš li ti svest o tome da gotovo svaka ptica najveći deo svog vremena koje provede u budnom stanju žestoko radi da nahrani sebe i svoje potomstvo, izgradi gnezdo i podigne mlade? Ogroman broj ptica se u svom trudu izlaže i velikim naporima i velikim opasnostima, ali životni nagoni primoravaju ih da rade i da se bore, jer jedino tako mogu opstati. Kakvo je to poređenje?

Da se vratim na genijalnost izraženu kroz „ljubite svoje neprijatelje“! Vidi, mogu ja da ljubim neprijatelje koji su jako udaljeni od mene i ne predstavljaju za mene i moje bliske nikakvu opasnost. Deklarativno, volim ih, ljubim i molim se za njihovo dobro! Ali, šta je sa ljubavlju kada taj neprijatelj ili čitava horda neprijatelja krene na mene, na moju porodicu? Šta ako neki provalnik ili kriminalac druge vrste, na primer verski ekstremista i fanatik, krene nožem ka meni i ubode me u stomak? Ja

nemam drugi stomak da mu ponudim! Jel' da ga ljubim i da se molim za njega ili da mu se suprotstavim svom svojom snagom i pokušam da odbijem njegov napad? Ajd kaži, molim te!

Toliko puta si rekao da se Boga treba bojati! Zašto da ga se bojim kada me voli? Ili, voli me, ako ga se bojim?

Rekao si, takođe, da koji ljubi oca ili mater većma nego tebe, nije te dostojan i koji ljubi sina ili kćer većma nego tebe, nije te dostojan. Slušaj, znam mnogo vernika, ali niko mi još nije rekao da voli više tebe nego svoje rođeno dete! Pa mi ovde dole još nismo načisto da li si ti uopšte živio, a treba da te volimo više od dece ili roditelja! Ko je to stavio u Bibliju, toliki je glupan da većeg ne mogu ni zamisliti! Možda to nisi rekao, ali ako jesi... možeš mi doneti opravdanje kakvo hoćeš, ništa te neće izvaditi i, da znaš, neću ti u hrišćanskom duhu oprostiti. Čak i ako doneseš opravdanje lično od ministra zdravlja ili ministra opšte prakse, Dinkića.

Jednom si davao uputstva o tome koga treba pozivati na slavlja, pa si rekao, citiram: „Kad daješ obed ili večeru, ne zovi prijatelje svoje, ni braću svoju, ni rođake svoje, ni susede bogate, da ne bi i oni tebe kad pozvali i vratili ti; nego kad činiš gozbu, zovi siromaha, kljaste, hrome, slepe“. Čoveče,

Zašto da se bojim Boga, kada me voli?

ovo me uvek nasmeje, setim se čoveka koji priprema slavu i, dok očekuje goste, umesto porodice i prijatelja, ulaze mu lokalni klošari, prosjaci, beskućnici, krezubi...

– „Srećna slava, domaćine!“ Ovdje si nadmašio sebe!

Tvojim „premudrim“ izjavama nema kraja, zato se više neću baviti njima.

Nego, kad već spomenuh tvoj dolazak, hteo sam nešto da te pitam, u poverenju! Da li si ti u poslednje vreme dolazio na Zemlju? Znaš zašto te to pitam? Poslednjih više desetina godina, bilo je mnogo najrazličitijih likova koji su tvrdili da su oni Ti, da su Isus Hrist! Skoro svaki od njih, ukoliko je bio dovoljno uporan u svom dokazivanju, završio bi u ludnici! Pa sam hteo da ti kažem da, ako sad čitaš ovo pismo u nekoj ustanovi za smeštaj mentalno poremećenih osoba, možeš slobodno da mi javiš gde si, pa da pokušam da razgovaram sa direktorom i da te izvučem odatle! Strašno se plašim mogućnosti da je pravi Isus završio negde u nekoj ludnici okružen mentalnim bolesnicima!

Evo, završavam! Tvoje su mi izjave beskrajna inspiracija i mogao bih da ti pišem celu noć, ali predugačko pismo bi sigurno završilo kao potpala tamo gore kod tebe, pogotovo sad kad je hladnije vreme! Je li, a kakvo vam je grejanje gore?

I još me nešto kopka, hteo sam da te pitam, ako ne zameraš... Jel' vas ima negde na Google Earthu? Je l' vas uhvatila nekad kamera, pa da se možete videti? Joj, što bih ja to voleo! Kažu ovi vaši dole da ste vi svuda, mislim na vaše trojno jedinstvo, pa računam, nije nemoguće da vas je koji put zakačila kamera sa satelita!

Na kraju, još jednom prenesi pozdrave svom Ocu i Svetom duhu i javi se ponekad, kad stigneš!

Srdačno tvoj, Milan Janić

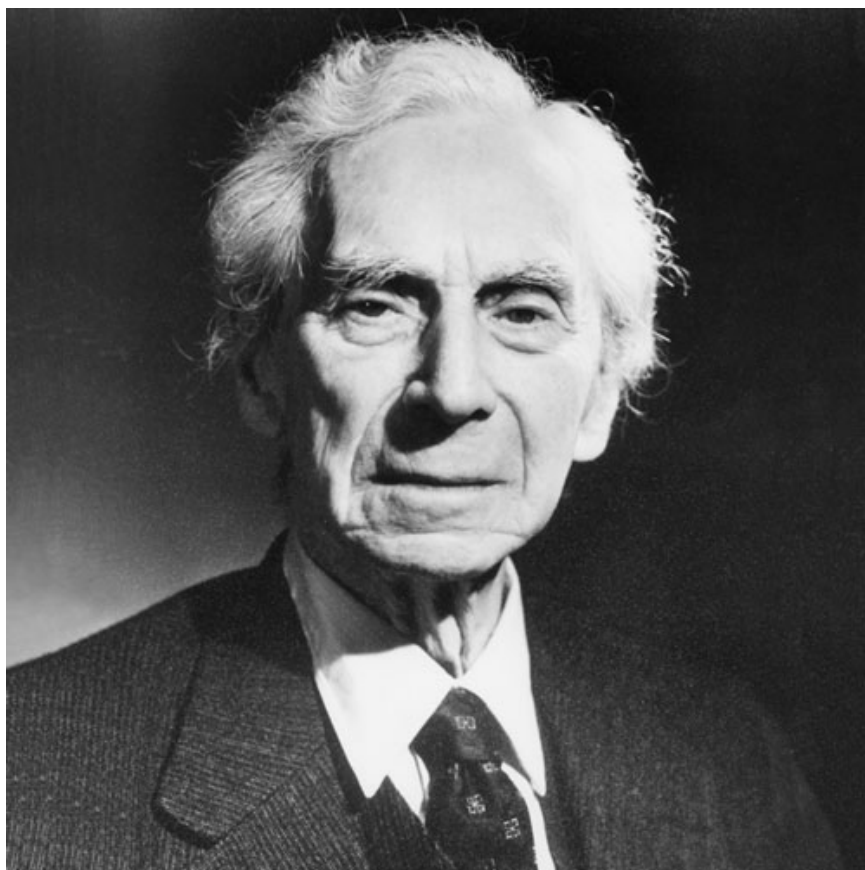
Bertrand Rasel

Kao naučnik, skeptik, Rasel religiji pristupa sa čisto racionalnog stanovišta. Kako sam kaže, do svoje osamnaeste godine gajio izvesna deistička uverenja, jer je smatrao da argument o Bogu i prvom uzroku ne može biti oboren, dok nije naišao na pitanje: „Ko je napravio Boga?“, kada postaje ateista.

Bertrand Rasel (1872–1970), jedan od osnivača analitičke škole filozofije, matematičar i istoričar, s pravom se svrstava među najveće umove 20. veka. U toku svoje karijere, ovaj izuzetno plodan i svestran stvaralac ostavio je mnoštvo dela koja se bave problemima logike, matematike, nauke, kao i društvene kritike. U Raselovom opusu se, kao najznačajnija, ističu dela „Istorija zapadne filozo-

fije“, „Principia mathematica“ i „O označavanju“. Za svoj književni rad 1950. godine je nagrađen i Nobelovom nagradom. Kao ubeđenom pacifisti, Raselu je, zajedno sa francuskim filozofom Žanom-Polom Sartrom, povereno da predvodi preki sud za ratne zločine počinjene u Vijetnamu, koji će dobiti naziv „Raselov sud“, ili „Rasel–Sartrov sud“.

U svom književnom radu, Rasel

se dotakao i religije. Kao naučnik, skeptik, i ovom pitanju pristupa sa čisto racionalnog stanovišta. Kako sam kaže, do svoje osamnaeste godine gaji izvesna deistička uverenja, jer je smatrao da argument o Bogu i prvom uzroku ne može biti oboren,

Moralni argument ne može biti smatran nikakvim dokazom božje egzistencije.

dok nije naišao na pitanje: „Ko je napravio Boga?“, kada postaje ateista. Njegov slavni esej „Zašto nisam hrišćanin“, u kome na izuzetno lucidan način iznosi argumente protiv istinitosti (hrišćanske) religije, postaje jedan od osnova današnjeg ateizma.

Rasel svoj prigovor protiv religije bilo koje vrste deli na intelektualni i moralni. Pod prvim podrazumeva činjenicu da ne postoji nijedan razlog da bismo neku religiju smatrali istinitijom od druge. Budući da se sve religije oslanjaju isključivo na slepu veru, ne postoji nijedan objektivni kriterijum po kome bi pojedinac odabrao islam umesto hrišćanstva ili hrišćanstvo umesto hinduizma. Nekome se jedna religija može učiniti zanimljivijom od druge ili mu se etičke i metafizičke tvrdnje jedne religije mogu više svideti od tvrdnji druge, ali to ne govori ništa o istinitosti te religije. Moralni prigovor Rasela proizlazio je iz njegovog sasvim ispravnog zaključka da religija potiče iz doba kada je čovečanstvo bilo na dosta nižem stupnju društvene razvijenosti. Upravo zbog ovoga, religija nastoji da produži neljudsko ponašanje, koje bi, inače, bilo odavno prevaziđeno. Moralne norme čovečanstva (bar onog njegovog razvijenijeg dela) bitno su se izmenile u odnosu na period od pre nekoliko

hiljada godina. Tako je i današnji stav civilizovanog sveta prema ženama, homoseksualcima, pravima čoveka ili seksu bitno drugačiji od onog koji se može naći u zvaničnim stavovima religijskih organizacija. Činjenica da i u 21. veku postoji homofobija i mizoginija, velikim delom je prouzrokovana religijskom zastavštinom iz starih vremena.

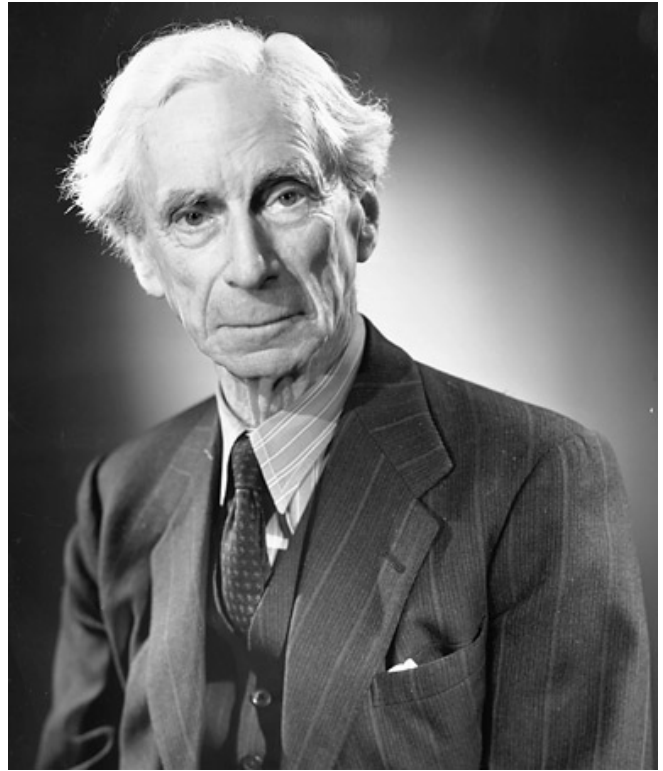
Rasel primećuje i da moralni argument ne može biti smatran nikakvim dokazom božje egzistencije. Jer, ako samo Bog može da utvrdi granicu između dobra i zla, onda za njega te kategorije prestaju da važe, a samom Tvorcu više ne možemo pripisati atribut „dobar“. Budući da je u svakoj teologiji ovo jedna od osnovnih osobina božanstva, i vernici moraju prihvatiti da ove kategorije postoje nezavisno od bilo kog hipotetičnog Boga, samim tim, moralni argu-

Religija nastoji da produži neljudsko ponašanje, koje bi, inače, bilo odavno prevaziđeno.

ment prestaje da bude dokaz za postojanje vrhovnog bića.

Poznat je i njegov argument nazvan „Raselov čajnik“, koji govori o

tome da teret dokaza leži na onome ko iznosi tvrdnje. Zamislimo čajnik koji kruži oko Sunca. Čajnik je suvi-

še sitan i na tolikoj je udaljenosti da se ne može nikakvim instrumentom primetiti sa Zemlje. Tvrdnja da čajnik postoji se ne može oboriti, ali zdrav razum nikada tako nešto ne bi prihvatio bez dokaza. Ako se, međutim, oko takve tvrdnje stvori čitava institucija koja će je promovirati, pojedini će je bez preispitivanja prihvatiti.

Kao glavne pokretače religije Rasel vidi strah i potrebu za sigurnošću. Iako se bavio dekonstrukcijom logičkih argumenata za postojanje božanstva, znao je da je kod ogromne većine ljudi razlog za verovanje čisto emocionalne prirode. Kao najjača oružja protiv svake vrste sujeverja navodi ljudski intelekt, znanje i zdrav razum. Pred kritičkim, objektivnim ispitivanjem svaki religijski sistem se ruši. Mogli bismo, na kraju, citirati rečenicu koja odlično oslikava Raselov stav prema religiji: „Religija je nešto što je preostalo iz detinjstva naše inteligencije i ispariće čim prihvatimo razum i nauku kao smernice.“ ■

Bezbožni humor

SVINJČE DARVINČE & VELIKI PRASAC

ideja&likovi:AS
crtež:eks

"I GOSPOD BOG PUSTI TVRD SAN NA ADAMA. TE ZASPA: PA MU UZE JEDNO REBRO I MESTO POPUNI MESOM I GOSPOD BOG STVORI ŽENU OD REBRA KOJE UZE ADAMU I DOVEDE JE K ADAMU."

MAMA, MAMA! VELIKI PRASAC KAŽE DA JE ŽENA NASTALA OD REBRA!

VELIKI PRASAC JE JEDNA MUŠKA ŠOVINISTIČKA SVINJA!

I kad bi Bog postojao, smatram vrlo malo verovatnim da bi bio toliko sujetan da bi ga vređali oni što sumnjaju u Njegovo postojanje.

Bertrand Rasel

Zar vam ne smeta to što više razmišljate pri odabiru kola, nego pri izboru boga?

Nepoznati autor

Ko ne želi da rasuđuje, ograničen je; ko ne može da rasuđuje, budala je; ko ne sme da rasuđuje, rob je.

Vilijam Dramond

Da bi se videlo verom, mora se zatvoriti oko razuma.

Bendžamin Frenklin

Moralno ponašanje čoveka bi trebalo da bude u potpunosti zasnovano na razumevanju, obrazovanju i društvenim vezama; religijska osnova nije potrebna. Čovek bi zaista bio bedan ako bi morao da bude obuzdan strahom od kazne i nadom u nagradu posle smrti.

Albert Ajnštajn

Oslobodi se svih strahova od poniznih predrasuda, iza kojih su se pokorno pritajili slabašni umovi. Postavi razum na čvrste noge i prizivaj ga da sudi o svakoj činjenici, svakom mišljenju. Ispitaj smelo čak i postojanje Boga; jer, ako postoji, on bi morao slaviti razum, a ne strah.

Tomas Džeferson

Pretpostavimo da smo izabrali pogrešnog boga. Kad god odemo u crkvu, sve ga više i više ljutimo.

Homer Simpson

Kada jedna osoba uporno veruje u zablude, to se zove ludilo. Kad mnogo ljudi uporno veruje u zablude, to se zove religija.

Robert M. Persig

Religija je iluzija i njena snaga leži u činjenici da se poklapa s našim instinktivnim željama.

Sigmund Frojd

Ono što može da se tvrdi bez dokaza, može biti odbačeno bez dokaza.

Kristofer Hičens

Ne smetaju mi oni delovi Biblije koje ne razumem, već oni koje razumem.

Mark Tven